

בס"ד

ערש"ק עקב תשפ"ו

"יחוד השבת"

מאמרים על זמן 'רעוא דרעוין' (ג)
הסתלקות הצדיקים

שיעורים הנאמרים מפי מוה"ר

ר' אברהם צבי קלוגער שליט"א

ביהמ"ד "נזר ישראל" בית שמש

יו"ל ע"י מכון "פאר ישראל"

לקבלת המאמרים בדוא"ל: nezerisroel@gmail.com

רעוא דרעוין

סעודה שלישית

זמן הסתלקות הצדיקים

בתשוקה ורצונות נפלאים, כדאיתא בזה"ק (ח"ג רפח ע"א) - "פתח ר"ש ואמר 'אני לדודי ועלי תשוקתו'. כל יומין דאתקטרנא בהאי עלמא בחד קטירא אתקטרנא ביה בקב"ה, ובגין כך השתא ועלי תשוקתו".

בעין זה נעשה בזמן 'רעוא דרעוין', כי כל איש ישראל יש לו 'נשמה יתירה' בשבת, ועל ידה מתגבר כח הנשמה, שמאיר בה אמיתת המציאות - אלוקותו יתברך ושכינתו - באופן נעלה מכל השבוע, ובכח הנשמה מכליל היהודי את כל הבריאה כולה במאצילה. ושליומות עבודה זו היא בזמן רעוא דרעוין, כאשר ה'שכינה' מתגלה ביתר שאת אל ה'נשמה', ומכח זה מעלה את כל הבריאה. ולכן נוהגים לומר בסעודת שלישית "מזמור לדוד הוי' רועי לא אחסר וכו' גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי" (תהלים כג), שעכשיו מאיר ליהודי כי האלוקות נמצאת בכל מקום ובכל עת, ובכל מצב יכול להיות דבוק בהשי"ת הנמצא אתו.

ועל כן זמן זה הוא 'רעוא דרעוין' לנשמה, שע"י התגלות ה'שכינה' מתעוררת הנשמה בצמאון ותשוקה להשי"ת, שהוא מקור החיים לכל חי. ובני ישראל זוכים להארה זו בעת רעוא דרעוין - ואפילו אינו מורגש לו בעצמו, אך הנשמה

מאמר פתיחה

הנה נודע כי בזמן רעוא דרעוין מתעוררים נשמות ישראל ברצונות להשי"ת, ובמאמרים דלהלן יתבאר הענין על פי דברי הטור (או"ח סימן רצב) בשם רב שר שלום, בענין אמירת 'צדקתך' בשבת במנחה, וז"ל: "הטעם שתקנו לומר צדוק הדין - על שמת משה רבינו באותה שעה".

ולהבנת הענין נקדים לבאר את כלליות המושג 'הסתלקות'. הן ידוע שבשעת ההסתלקות ה'שכינה' יורדת ונוטלת את הנשמה. ועומק הדברים הוא, שמתגלה אור ה'שכינה' ומתעוררת הנשמה לידבק במקורה וחוזרת לשורשה, מעין 'מיתת נשיקה' הנאמר על הצדיקים, אלא שאצלם הוא "כמישחל ביניא מחלבא", כשערה היוצאת מהחלב (ברכות ח). שאין להם יסורי הגוף בפרידת הנשמה לחזור ולהיכלל, כיון שהגוף בהזדככות ומשתתף ומרגיש וחי עם תענוג הנשמה שיש בהסתלקותה. ונמצא שאין זה כהבנה הפשוטה שהשכינה לוקחת הנשמה ומסתלקת מהגוף, אלא שהנשמה עולה ו'מתכללת' בשורשה.

וזה סוד מה שמצינו שהצדיקים ביום האחרון זוכים לדביקות כה גבוהה, שכוספים להשי"ת

לברא את העולם, שהיה זה בזמן הקודם ליום א', בעת צאת השבת. ועליית הרצון היתה מחמת ש"נתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים" (תנחומא נשא טז), והיינו חשקו ותשוקתו בעם ישראל ש"עלו במחשבה תחלה".

*

והנה בזה"ק מבואר ענין הסתלקות הצדיקים ב'רעוא דרעוין', כי בזמן מנחה של כל ימות השבוע מתעוררים דינים, אבל בשבת קודש מתעורר 'עת רצון' הנקרא 'רעוא דרעוין', והוא הזמן הראוי להסתלקות משה רבינו רעיא מהימנא. וטעם הדבר, כדי שידעו הכל שהסתלקותו היתה מתוך רצון ולא מצד הדין (היפוך המוכן הפשוט שמיתתו בתורת עונש). וגם, כי נשמתו צריכה דוקא התכללות בדרגא גבוהה זו.

וזה"ל הזוהר (ח"ב פח:) "תא חזי, בכל שיתא יומי דשבתא כד מטא שעתא דצלותא דמנחה, דינא תקיפא שלטא וכל דינין מתעריין, אבל ביומא דשבתא כד מטא עידן דצלותא דמנחה, רעוא דרעוין אשתכח, ועתיקא קדישא גליא רצון דיליה, וכל דינין מתכפיין, ומשתכח רעותא וחדיו בכלא. ובהאי רצון אסתלק משה נביאה מהימנא קדישא מעלמא, בגין למנדע דלא בדינא אסתלק, וההיא שעתא ברצון דעתיקא קדישא נפק נשמתיא ואתטמר ביה, בגין כך ולא ידע איש את קברתו כתיב, מה עתיקא קדישא טמירא מכל טמירין ולא ידעין עלאין ותתאין, אוף הכא האי נשמתא דאתטמר בהאי רצון דאתגליא בשעתא דצלותא דמנחה דשבתא, כתיב ולא ידע איש את קברתו, והוא טמיר מכל טמירין דעלמא, ודינא לא שלטא ביה".

הפנימית שבו מתגעגעת ונכספת להיכלל באור אין סוף, ובכך מסתלקת. ובזמן כזה של 'הסתלקות הנשמה יתירה' הוא זמן 'הסתלקות הצדיקים', שהסתלקותם הוא ע"י רצונם ותשוקתם ליכלל במאצילים, הוא השי"ת.

הארה זו מאירה גם ביום הכיפורים שאין בו אכילה ושתייה - בבחי' הסתלקות האדם שנכלל בעולם העליון, ובדרגת עלמא דאתי, כדאיתא בדברי האריז"ל (שעה"כ דרושי יז"פ) שלובשים בגדי לבן כדי להידמות למלאכים. ולכן אומרים "ברוך שם וכו'" בקול רם, בבחינת עולם האמת שמציאות הש"י ניכרת שם בבהירות. וכן מצינו בכה"ג לפני ביאתו אל הקודש ענין הדומה להסתלקות - בדיני הפרישות שהם כהכנה לכניסה לקודש הקדשים, מקום שלימות הדבקות, כאדם הפורש מהעולם הזה להתדבק בשכינה הק' ולהיכלל בעולם העליון.

*

ועיקר נקודת ההתכללות ברצון המתגלה בהסתלקות הצדיקים - הוא האמונה ברצונו יתברך בנו, כי כאשר איש ישראל מאמין במעלתו וחשיבותו ורצונו יתברך בו, הרי לבו קשור ונכלל ברצונו יתברך. ולכן הצדיקים בעת הסתלקותם שזוכים לאמונה זו, נכללים בתענוג רצונו יתברך בהם. ולזה הכוונה ב'מיתת נשיקה' - 'כמשחל בניתא מחלבא', היינו מתוך נעימות וקלילות, מחמת מחשבת אמונתם ודבקותם ברצונו יתברך בהם ובאהבתו אותם.

ובזה יובן ביתר שאת השייכות בין הסתלקות הצדיקים לזמן רעוא דרעוין, שהרי ברעוא דרעוין נתעורר שוב מה שעלה ברצונו יתברך

וענין זה שנשמת משה נכללת ברעוא דרעוין' מבואר בדברי הליקו"ה (ערב ג, ב), וז"ל: "כי באמת עיקר התכלית הטוב של הנשמה הקדושה הוא שתזכה לתכלית שלמות הרצון, שהוא בחינת רצון שברצונות, שתזכה הנשמה שיהיו לה רצונות חזקים אמתיים לה' יתברך עד שתזכה להיכלל ברעוא דרעוין, שהוא רצון שברצונות, שזהו השלימות והמעלה העליונה מכל המעלות. כמ"ש שמה רבינו ע"ה שהוא מבחר מין האנושי, ומי לנו גדול ממה רבן של כל הנביאים והצדיקים האמתיים של כל הדורות, ובסוף - בעת הסתלקותו, שאז זכה בודאי לתכלית שלמות המעלה שאי אפשר להשיג, וכל עיקר עוצם הפלגת מעלתו הוא שזכה בעת הסתלקותו הקדושה להיכלל ברעוא דרעוין, שהוא רצון שברצונות, כמבואר בזוהר הק' שהסתלקות משה היה בשבת במנחה ברעוא דרעוין. נמצא ששלימות הרצון הוא גבוה מן הכל". ומבואר, שהצדיקים זוכים לשלימות הרצון בעת הסתלקותם, כי בסוף ימיהם מגיעים לשלימות זו, ומתדבקים בדרגא זו. ותוקף הרצון הזה הוא התכללות היהודי לרצות רק את רצונו יתברך, תכלית המעלה.

ואם משה רבנו שהוא שורש התורה כשזכה לתכלית מעלתו, נכלל ברצון הרצונות, בהכרח שתכלית קיום התורה והמצוות הוא 'התכללות ברצון העליון' - להתדבק בו ולהיות חלק ממה שהוא יתברך רוצה, כלשון חז"ל 'נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני', שתכלית התורה והמצוות הוא 'קיום רצונו', שע"ז נכללים ונעשים חלק מרצונו יתברך.

*

ועוד יש לבאר ע"פ דברי הזוה"ק שהשי"ת מזמין הסתלקות הצדיקים בזמן רעוא דרעוין כדי לגלות שהסתלקותם אינה מצד הדין, שעל דרך זה הסתלקות הצדיקים בזמן רעוא דרעוין מגלה על הרצון שהיה לצדיקים בזה, כמו שכתבו בספה"ק שזמן ההסתלקות הוא עת 'רצון הרצונות' (עי' אוה"ח הק' במדבר כא ז). כי בפשטות ההסתלקות היא היפך רצונו של אדם, כי השי"ת הטביע באדם רצון לחיות, ואפילו יהיה ח"ו בעל יסורים גדול. וכן הנשמה יש לה רצון בחיים, בבחי' 'בעל כרחך אתה חי' (אבות פ"ד), שהכניס השי"ת בנשמה וגוף רצון לחיות. אמנם בזמן ההסתלקות מתעוררים הצדיקים ברצוננו לעשות רצוניך, ואם רצונו יתברך שיסתלק אזי הוא מקבל עליו את ההסתלקות באהבה וברצון.

וזוה שיך לכת 'מסירת נפש', שבדברים שהשי"ת ציוה לישראל למסור עליהם את הנפש - מקיימים את רצונו באהבה, אע"פ שע"ז יסתלקו מן העולם, וזהו מכח 'רצוננו לעשות רצוניך' - גם כאשר נוטלים מהם את הדבר היקר ביותר, החיים בעצמם. ועל כן איתא בכתבי האריז"ל ומרן הרש"ש שצריך לכוון בתפלת מנחה בשבת שמקבל על עצמו ד' מתות ב"ד - כי בעת רצון הוא זמן התעוררות 'רצוננו לעשות רצוניך' עד כדי מסירת נפש ממש.

וזו גם עבודת איש ישראל ברגע ההסתלקות כפשוטו, שמוסר נשמתו להשי"ת ברצון. ולכן מובא שבעת ההסתלקות נופלים על האדם נסיונות, והכוונה נסיונות אלו, לברר את רצונו הפנימי, שבאמת כולו אך ורק 'רצוננו לעשות רצוניך', ואם רצונו יתברך למיתה, גם לזה הינו מוכן ומרוצה.

(פרשת בא, בענין גאולת מצרים), שהרי 'כח הרצון' שייך לצדיקים.

וגם אם נפרש כדרך המבואר בספה"ק 'ורעה אמונה', שכל הרועי ישראל הם להאיר האמונה – ניתן להבין שנכלל בזה גם כוחם להאיר ה'רצון', שכן ה'רצון' תלוי ב'אמונה', כי ע"י שמאיר באדם תוקף האמונה באמיתת מציאות השי"ת, לכן יש ליהודי רצון ומשיכה אליו יתברך. על כן הרוצה לזכות לרצון, עליו להתחבר ולהתקשר אל הצדיקים, שכוחם רב ברצונות. וככל שיתבאר בע"ה בהרחבה במאמרים דלהלן.

המורם מכל האמור שסוד הרצונות - רעוא דרעוין, הוא ענין אחד עם סוד הסתלקותם של רועי ישראל - משה, יוסף, דוד, שהם מבין השבעה רועים שהיו לעם ישראל. ואלו הרועים, מאחר שנכללים ב'רעוא דרעוין', הם מאירים את סוד הרצונות, [וסימנך, 'ורעה' גימ' 'רעוא' עם האותיות], ומחדירים את האמונה ברצונות בנפשות ישראל, וזהו סוד הכתוב (תהלים לד) "שכן ארץ ורעה אמונה", אמונה ברצונות. ועל כן כדי לזכות לעבודת הרצון צריכים 'התקשרות לצדיקים', כמובן מדברי הרה"ק רבי אלימלך זי"ע

זמן הסתלקות יוסף משה ודוד

מה שלמד מאביו - כי סוד המקרא הוא תורה שבכתב, ושונה המשניות תורה שבעל פה, ומהם היחוד הגדול והקדוש.

והמדרש הוציא הדרש מפסוק ואין איש וגו', כי היה יום השבת - זמן שלש סעודות, סעודתא דחקל תפוחין, וסעודת עתיקא, וסעודת זעיר אנפין. ונרמזו בפסוק ויבא הביתה לעשות מלאכתו, הוא מלכות כי האלף נחה ואותיות הנשאר הם אותיות מלכות - סעודה א', ואי"ן הוא סעודתא דעתיקא. איש, הוא סוד זעיר אנפין הנקרא איש. וזהו שאמרו מה שלמד מאביו, כי יעקב הוא סוד זעיר אנפין ודיוקנא של אביו נזדמנה לו לעשות היחוד לעילא".

משמע מדבריו, שעיקר ההארה שעמדה לו הארת הסעודה דזעיר אנפין המכוונת כנגד יעקב, כנרמז ב'דמות דיוקנו של אביו נגלתה לו', ולכאורה כוונתו שהיה אז הזמן שמאירה הארה זו,

סוד רעוא דרעוין

בשבת במנחה אומרים ג"פ "צדקתך" כנגד שלשה הצדיקים 'יוסף משה ודוד' שנסתלקו בזמן הזה שנקרא "רעוא דרעוין", רצון הרצונות. סוד הסתלקותם בזמן זה מורה שהם מושרשים ונכללים באור קדושת זה הזמן, ונשמותיהם מאירים לנו אור זמן זה. ונפתח בעניינו של יוסף הצדיק, שאצלו מצינו קשר פרטי ל'זמן רעוא דרעוין'.

כח יוסף הצדיק ע"י קדושת רעוא דרעוין

הנה יוסף הצדיק זכה להתגבר בנסינונו ע"י הארת 'סעודתא דזעיר אנפין', כדאיתא בספה"ק עבודת ישראל להמגיד מקאזניץ זי"ע (וישב), וז"ל: "ויבא הביתה לעשות מלאכתו. ואמרו במדרש רבה, יום שבת היה שנאמר (בראשית ב ג) "כי בו שבת מכל מלאכתו", ע"ש. כי יוסף היה הולך בקדושתו כדרך הצדיקים במחשבת יחודים נפלאים, וזה היה מלאכתו, כמו שמסיים המדרש רבה, שקרא ושנה

אף כי התייגע משה רבינו להעלות את הערב רב, ולא עלתה בידו לגמרי – אך כוחו של משה רבינו עדיין עומד ומאיר לכל אחד מישראל, אפילו למי שיש בו בחי' ערב רב, לעורר בפנימיותו - שבאמת רצונו תקיף וחזק לעשות רצונו של השי"ת, אך הוא טמון וגנוז בו.

ועל כן אין הרצון הפנימי של יהודי נתגלה כי אם ע"י צדיקים כמשה רבינו, כי הם המעוררים את אמתת רצונו הגנוז של יהודי, ואז חוזר להשי"ת מאחר שנתגלה פנימיות רצונו. ובזה נתהפכין בחי' 'ערב רב', בחי' שמד, ועולים לדרגת רצון - שבפנימיות רצונם לקיים את רצונו ית"ש, ובזה מתרצים לפניו. והכל בכחו של 'משה' העומד בין 'שמד' ל'רצון', היינו בין האנשים הפחותים והמשומדים ר"ל, להפכם ולהעלותם לרצון.^א

דוד המלך וסוד הרצון

ובח הרצונות היה גם לדוד המלך, לעורר לב איש הישראלי שיתמלא ברצונות וכיסופין להשי"ת – כדרך שעשה הוא בעצמו, ששפך כמים לבו נוכח פני ה', ובכל עת היה מלא רצונות וכיסופין מופלגים שנסדרו בספר תהילים, ובגודל השתוקקותו ביקש מהשי"ת "לעשות רצונך אלהי חפצתי" (שם מ), "הט לבי אל עדותיך" (שם קיט), "למדני לעשות רצונך כי אתה אלוהי" (שם קמג), וכיו"ב הרבה.

ולזה הנחיל לנו דוד המלך את ספר תהילים, ששם טמון כח התפלה והבקשה, ועל ידי קריאת המזמורים מתעוררים רצונות עזים להשי"ת. כי ספר התהלים מלא ברצונות כיסופין והשתוקקות, זעקות שוועות ואנחות שיקרבנו המקום לעבודתו

זמן מנחה של שבת. ויש להוסיף שזה נרמז בקרא "ואביו שמר את הדבר" הנאמר ביעקב (בראשית לו, יא), היינו הארת 'סעודתא דזעיר אנפין', סעודת אביו יעקב, שמרה את יוסף בעת נסיונו.

הרצון והרחמנות בנסיון של יוסף

ומה שסיבב הקב"ה את הנסיון של יוסף דוקא בזמן רצון של שבת קודש, וכמשמעות דברי העבודת ישראל - שהיה זה ברגעים של שלימות קדושת השבת, הארת 'רעוא דרעוין', בעליית דרגת יעקב עד אריך אנפין והארת הדיקנא, י"ג מדות של רחמים, הנה יש בזה גילוי 'רחמים ורצון' מצדו ית' - ללמד שהנסיון היה מתוך 'רחמים וחסדים' - על אף שהיה נראה בו העלמה והסתרה נוראה. ומזה מקבלים כלל ישראל התעוררות, להכיר ברחמים וברצון השי"י בהם בכל הנסיונות, שלא ייחשב בעיניהם כריחוק ודינים.

משה רבינו מהפך 'שמד' ל'רצון'

ונזכיר עתה בקוצר אמרים ענין הרצון במשה ודוד, כי משה רבינו האיר את כח הרצון בעם ישראל, כמבואר בליקו"מ (קמא רטו), וז"ל: "וזה היה עבודת משה רבנו ע"ה, כל ימי חייו וגם לאחר מותו, כי השתדל לקרב הערב רב כדי לעשות גרים, וגם במותו נקבר מול בית פעור, כדי להמתיק העכו"ם כדי שיהיו נעשין גרים. ועל כן נסתלק בשבת במנחה, שאז הוא עת רצון... כי כל עבודת משה, להמתיק החרון אף של העכו"ם לרצון, ועל כן משה עומד בין שמד לרצון, כי מספר משה הוא ממוצע - בין מספר שמד למספר רצון, כי הוא עומד תמיד להמתיק השמד להפכה לרצון", עכ"ל.

ואמנם

^א ראה הרחבת הענין להלן במאמרי "משה עומד בין שמד לרצון".

העם בהיותם בני א-ל חי, ככתוב 'לבלתי רום לבבו מאחיו'.

מלך ישראל מעורר נמלך בנשמותיהם

ולפי המבואר ש'מלך' הוא ה'יחידה' של העם, יש לבאר שעל שם זה נקרא השי"ת 'מלך ישראל וגואלו', ויתפרש שהרצון שלו נמשך לכל העם, לכן רצונו פועם בלבנו, 'רצונינו לעשות רצוניך'. ובזה יובן סוד 'נמלך', שקודם הבריאה "נמלך הקב"ה בנשמותיהם של צדיקים", היינו שהצדיקים מסכימים לרצונו, כי רצונם נובע מה'מלך' - השי"ת עצמו, בסוד "מלך - נמלך", שמכח ה'מלך' יש את ה'נמלך' בנשמות ישראל, שרוצים את רצונו.

וביון שמלך ישראל הוא מרכבה ל'מלך ישראל וגואלו', על כן הוא המביא לבני ישראל את הכח הזה של 'רצונינו לעשות רצוניך'. ובזה יובן הטענה הגדולה על בני ישראל שרצו מלך בימי שמואל הנביא 'ככל הגוים', כי רק מלך הראוי לישראל יכניס רצון בלב כולם להשי"ת. ובפרט דוד המלך שנבחר לכך, והוא כח 'מלכא משיחא', "רוח אפנו משיח הוי"ה", כי סוד הרצון נקרא 'רוח'. ועוד, ש'רוח אפינו' הוא 'אריכות אפים', שמשם שורש כח הרצון, כמבואר במק"א.

ית', ושדיריכנו על דרך אמת שלא לסור מרצונו יתברך. ובזה מעלה באמת כל יהודי שמתעוררים בו ח"ו רצונות שאינם טובים, כי מתברר לו שרצונו האמיתי והפנימי נכסף אליו ית', ונפשו צמאה לדבר ה', ומצפה "מתי אבוא ואראה פני אלהים" (תהלים מב ג), מתי אוכל כבר לקיים באמת את רצונו ית' בשלמות, (כמבואר בליקו"מ תנינא קכ"ה, שעיקר אמירת תהלים הוא למצוא את עצמו בתוך כל מזמור).

'מלך' ישראל ודרגת היחידה

אצל 'מלך ישראל' מאירה דרגת ה'יחידה שבנפש' [שורש ה'רצונות דקדושה'] - ולכן יש מלך אחד בלבד - וממנו תוצאת ה'יחידה' לכלל ישראל, כמאמר הכתוב (דברים יז טו) "שום תשים עליך מלך" - 'עליך' - מעל הראש, מעל המוחין - בעבודת הרצונות.

השפעת הרצונות מדוד המלך

זהו כוחו של מלך ישראל שיש לו את אור ה'כתר', בסוד כ'צינה ר'צון ת'עטרנו. כי מלך ישראל מגלה את מלכותו יתברך, ומתעורר בישראל 'רצונינו לראות את מלכינו'. וכמו"כ מחדיר בעם 'כי רוצה הוי"ה בעמו', כמבואר ברמב"ם (הל' מלכים פ"ב) במעלת המלך, שמשפיל את עצמו ומחשיב את

ורצון שוכני סנה

'ארץ' מלשון 'רצון'

את השייכות בין עניינו של יוסף לסוד הרצון, ונפתח בברכתו של משה רבנו (דברים לג ג) "וליוסף

יוסף הצדיק הוא מבין שלושת הצדיקים שזמן הסתלקותם היה בעת רעוא דרעוין, ונבאר

השבטים, תיכף התחיל שעבוד מצרים ונעשו בני ישראל עבדים לפרעה לרד"ו שנים – שבהם מררו המצרים את חייהם בעבודה קשה – ומהיכן יהא נובע להם כח לאותו זמן מר, שהרי נצרכים אז לשמירה עלאה כדי לחזק את עצמם ולהכיר בערכם וחשיבותם, לבל יפלו לגמרי ח"ו, בטעות שכביכול השי"ת העלים עיניו מהם וח"ו אינו רוצה בהם.

ולזה הקדים יוסף הצדיק להוריש לשבטי ישראל נחלה, את כח הרצונות שהשריש שם, ובזה יוכלו להעיר ולעורר תוך הגלות את גודל רוממותם, עד כמה הינם חשובים לפני השי"ת. כיון שהוא ית' רואה ללבב, וגלוי לפניו רצונותיהם של ישראל, איך שבכל עת משתוקקים ומתגעגעים ונכספים לעשות רצונו בכל מקום ובכל זמן.

האמונה ברצונות

ובמ"כ יוסף הצדיק הוא שורש הרצונות לכלל ישראל בכל הדורות, שבכל עת שמתעורר ביהודי חשק ורצון לעבודת השי"ת, יוכל להחשיב את רצונותיו ולהאמין בחשיבותו. כי יוסף הצדיק השריש בעולם את כח הרצונות ונתן להם תוקף, שהרצונות יהיו בתוקפם וישמרו על האדם. שבכל עת שימצא את עצמו במצב ירוד כמו במצרים, יזכר ברצונותיו הטובים, ועל הסתכלותו הטובה של הקב"ה עליו – שהוא אכן טוב, שהרי רוצה את הטוב – וזה יתן בו את הכח לחזור בתשובה, שלא יפול עוד ח"ו. כי אחרי שיהודי מבין שיש להשי"ת הסתכלות טובה עליו,

אמר מבורכת הוי"ה ארצו", ו'ארץ' מלשון 'רצון', כדאיתא במדרש (בר"ר ה ח) "למה נקרא שמה 'ארץ', שרצתה לעשות רצון קונה".

ירידת יוסף למצרים

ה'רצון' הוא כמקיף השומר על קדושת האדם, כדכתיב (תהלים ה יג) "כצנה רצון תעטרנו", שהרצון הוא העטרה המקיפה ושומרת. ותמיד, כאשר יהודי מוצא את עצמו במקום שנמצא, הוא עולה ושב אל מקומו ע"י הרצון דקדושה המושך אותו שוב אל הקודש. ובכלל, כח הרצון הוא המביא את האדם אל תכליתו ואל שלימותו.

ולכך מצינו ביוסף הצדיק שירד תחילה לפני כל השבטים למצרים, כדי להכין את המקום לבני יעקב בטרם בואם, והמשיך לשם את כח הרצונות – כדי שאח"כ כשיבואו לשם, לא תאבד תקוותם לגמרי ח"ו. כי מצרים נקראת "ערוות הארץ" (בראשית מב ט), ההיפך מקדושת ארץ ישראל שהיא שורש הרצונות (ע"י ליקו"ה הל' כלי היין ה"א ו²). ועל כן עסק יוסף הצדיק בענין זה, להמשיך לארץ העמים את קדושת ארץ ישראל, כדי להשריש בשבטי י-ה רצונות קדושים שישמרו עליהם בשנות הגלות. וקיבל כוחו מ'אביו' לשון 'רצון', כמו 'לא אבה יבמי'. וזהו סוד 'כתונת פסים', שנתן לו 'מקיף' שישמור בעדו, והוא הרצונות דקדושה.

הכרת הערך ע"י ההכרה ברצון

ובייחוד היו השבטים נצרכים לשמירה זו שעל ידי חשיבות הרצון, כי אחר שמתו

²⁴ כי טומאת ארץ העמים אינה מניחה ליהודי להאמין בקדושתו ולראות את פנימיותו, שכן רק בארץ ישראל יש את כח הרצונות הניעורים בכל עת, ונחלשת טומאת הגוף המעכבת את ההשתוקקות להתלהב לרצון עצום וחשק מופלג שנובע מהנשמה. זו טומאת ארץ העמים, שהגוף הוא העיקר, ואזי אינו מסוגל לראות את מציאותו האמיתית והפנימית. אך בא"י כבר אין הגוף כ"כ בתוקפו, ואור הנשמה מאיר, וע"כ יותר בנקל ליהודי להאמין בקדושת מהותו, שהוא מלא רצונות טובים ולא סר מהשי"ת כלל. וע"כ דייקא בא"י יכולים גם להחשיב את הגוף בהיותו כלי הנשמה, וכדברי הרש"ש שתתקן החלבנה מה שלא תקנה לבונה. וכדברי חז"ל (תנחומא נשא טז) "נתאווה שיהא לו דירה בתחתונים כמו שיש בעליונים", היינו שנתאווה דייקא שתשרה הנשמה תוך גוף, ומשם להעלותו ולהתדבק בהשי"ת.

היתה מה שסר לו את הסוד בזה במתנה, שלא רק שיש לו רצונות טובים להשי"ת, אלא אף 'רצון שוכני סנה' - שהשי"ת מתפייס בו ורוצה בו.

ובזה מובן איך היו ליוסף כוחות לעמוד בנסיונות כל כך קשים, שזהו על ידי השמירה שקיבל מאביו, שלימד אותו שלא זו בלבד שבכל מה שעובר עליך יהיו לך הלאה רצונות, אלא האמן שהקב"ה רוצה בך. ולא רק שהרצונות יהיו השמירה, אלא השמירה תהיה שתאמין שהשי"ת רוצה בך. כאומר לו: 'דע לך בני, השי"ת רוצה בך גם כאשר נראה לך שיש טענות עליך', זה נתן לו את הכח לעמוד, זהו כח הרצון. וכידוע מכתבי האריז"ל ש'יוסף' הוא 'קו האמצעי' שעולה עד למעלה, עד הכתר, והיינו הכח להאמין שהקב"ה שורה עליו תמיד.

והשמירה נתגלה בעת הנסיון שנראתה לו "דמות דיוקנו של אביו" (סוטה לו ע"ב), כי 'אב' מלשון 'רצון', כמ"ש (דברים כה, ז) "ולא אבה יבמי", וזו היתה לו השמירה, הרצון המסכך עליו ושומר אותו תחת כנפי הקדושה תמיד. ורק כך יכל יוסף לעמוד בנסיונות.

כח זה שייך לכל אחד ואחד

ובזה יכול כל אחד להידבק בו, להאמין בגודל הנחת רוח והפיוס שהקב"ה מתרצה בו, להאמין בתורה ומצוות שלו, לא רק להחשיב את הרצונות הטובים שיש לו כמה חשובים הנם, אלא לדעת ולהכיר בכל מה שעושה כמה זה חשוב ונרצה אצל השי"ת.³

שרואה את פנימיות לבו ורצונותיו הטובים - זה גורם לו התחזקות והתרוממות הנפש לאחוז ברצונות שלו, ומכאן ממשיך להתגעגע ולחפש אחר קרבתו.

רצון מצד הקב"ה - נחת רוח ופיוס

ונחזור לברכותיו של משה רבינו לשבט יוסף (שם): "וממגד ארץ ומלואה ורצון שוכני סנה", ומפרש רש"י: "רצון - נחת רוח ופיוס, וכן כל רצון שבמקרא". הרי כאן חידוש גדול, כי בדרך כלל כשמדברים על 'רצון' הכוונה מצד הנברא שרוצה ומשתוקק לבוראו, כדברי המדרש 'ארץ, שרצתה לעשות רצון קונו'. אבל כאן נתחדש שיש 'רצון שוכני סנה' מצד הקב"ה, "נחת רוח ופיוס", שהקב"ה רוצה בנו, מרצה אותנו, ומתרצה בעבודתנו שאנו עושים לו נחת רוח (עי' רמב"ן דברים לג טז). וכך אמר משה ליוסף, כמו שהקב"ה נגלה עלי בסנה, כן תהא ארצך מבורכת מרצונו ולנחת רוחו, היינו שבארצך יאיר תמיד הרצון מצד השי"ת אל ישראל.

השמירה על ידי האמונה ברצון השי"ת בו

והנה יוסף הצדיק היו לו נסיונות עם אחיו, כידוע בפסוקי התורה, שהתקנאו בו על דברי חלומותיו, אבל "ואביו שמר את הדבר", ויש לפרש שהוא מלשון שמירה, ששמר על החלום שיתקיים, וכדאיתא בספר המידות (חלום ח"ב א) "מי שרוצה שיתקיימו חלומותיו, יכתוב אותם בפנקסו ואת היום ואת השעה ואת המקום". ולעניננו יש לפרש שיעקב אביו עשה לו 'מקיפין' (סוד הכתונת) ששמרו את יוסף כדי שיתקיים החלום. והשמירה

³ וראה בח"מ (קמב): "השגתי קיום כל התורה, שאפילו אם היו מוכרים אותי לישמעאל במדינות רחוקות שאין שם שום יהודי, והוא ישלח אותי לרעות בהמות, ואפילו אם לא אדע מתי שבת ויום טוב, ולא יהיו לי טלית ותפלין ולא סוכה ולא שום מצוה וכו', אעפ"כ הייתי יכול לקיים כל התורה כולה". וי"ל המקור לזה מיוסף הצדיק שנמכר לישמעאלים, למקום רחוק מכל עניין רוחני, ונשאר בתומו וצדקתו.

צדקתך במנחת שבת

‘צדוק הדין’ על סילוקו של משה

בשבת במנחה אומרים ‘צדקתך’, וטעמו של דבר מבואר בטור (או”ח רצב), וז”ל: “נוהגין בכל המקומות לומר ג’ פסוקים של צדקתך, וכתב רב שר שלום הטעם, שתקנו לומר ‘צדוק הדין’ על שמת משה רבינו באותה שעה” (ועי’ סדר היום’ מנחה של שבת). ועוד מבואר בזה”ק (ח”ב קנו.) שעל כן אומרים ‘צדקתך’ ג’ פעמים, כי בו הסתלקו ג’ הצדיקים – משה, יוסף, ודוד. והדברים צריכים ביאור, איך בשבת בזמן ‘עת רצון’ של רעוא דרעוין מתעסקים עם צידוק דין, [ובפרט כאשר מבואר בזה”ק (הובא בפתיחה) שסיבת הסתלקותו בזמן רעד”ר היה להראות לנו שההסתלקות איננה מצד הדין].

הסתלקות הצדיקים – צדקה לכלל ישראל

ובתב על כך בליקו”ה (סימני בהמה וחיה טהורה ה”ד): “וזה בחינת שלש פעמים ‘צדקתך’ שאומרים בשבת במנחה, להמשיך עלינו כח השלשה צדיקי יסודי עולם שנסתלקו אז שהם, יוסף, משה, דוד. כי מבואר לעיל שדיקא בכח הסתלקות הצדיק נטהר ונזדכך האויר, עד שיכולין לשמוע דבריהם גם עתה בכל מקום שהוא. וע”כ בשבת במנחה שאז הוא רעוא דרעוין, רצון שברצונות, שאז הוא בחינת תכלית שלימות אויר הנח והזך כו’, וע”כ אלו השלשה צדיקים הגדולים נסתלקו אז, להורות לנו שדבריהם חיים וקיימים לעד ולעולמי עולמים, כי הם ממשיכים גם אחר הסתלקותם בכל פעם בחינת אויר הנח והזך, כדי שישמעו דבריהם למרחוק כדי לגייר גרים ולעשות בעלי תשובה, שבזה עוסקים הצדיקים הגדולים גם לאחר הסתלקותם כו’.

ועל כן אומרים אז שלש פעמים צדקתך, כדי להמשיך עלינו כח קדשת האויר הנח והזך שלהם שהוא נמשך עלינו בכח הצדקה דיקא כנ”ל. ועל כן אומרים שלש פעמים צדקתך דיקא, כי דיקא ע”י בחינת צדקה נמשך תיקון זה כנ”ל. וזה שנוהגין הצדיקים לומר תורה ומוסר בסעודה שלישית דיקא, כי אז יכולין להשמיע הדיבור למרחוק.”

ועוד כתב לבאר באופן אחר (מנחה ה”ז): “וזה בחי’ מנחה של שבת שאז הסתלקות משה, כי ע”י זה עיקר תיקון התשובה, שדייקא אחר הסתלקות הצדיק למקום שנסתלק, משם ימשיך הארת האור בבחי’ צמצומים נפלאים וכו’ לעורר הכל לתשובה. שזהו בחי’ שלש פעמים ‘צדקתך’ שאומרים – צדקה בחי’ עני שמשפיעין בו הדעת בבחי’ ה’ דלת הוות וכו’. בחי’ ‘צדקתך צדק לעולם ותורתך אמת’ (תהלים קיט), ואז נסתלקו יוסף משה דוד, שעל ידם כל הגאולות”, עכ”ל.

‘אני לדודי ועלי תשוקתו’

ונבאר מהו הצדקה, דהנה ענין ההסתלקות הוא, שאדם בשעת ביאתו לעולם אין לו כי אם מידת המלכות, ומשך שנותיו הולך וגדל ונשלמות כל מידותיו [נה”י חג”ת חב”ד מלמטה למעלה]. ושלמות קומתו נעשה רק בשעת פטירתו, שאז עולה לספירת הכתר, דרגת היחידה, בחי’ ‘בחד קטירא אתקטירנא’. ומצד קומת הימים אזי בסוף השבוע בעת רעוא דרעוין, שהוא בחי’ הסתלקות השבוע שעבר, עולים ג”כ לבחי’ הנ”ל – ולכן הוא זמן הראוי להסתלקות צדיקים.

לדרגת "עין לא ראתה אלהים זולתך" (ישעיה סד). בבחי' מ"ש חז"ל (שמו"ר ב, ג) "אין הקב"ה נותן גדולה לאדם עד שבודקו בדבר קטן ואח"כ מעלהו לגדולה. הרי לך שני גדולי עולם [משה ודוד] שבדקן הקב"ה בדבר קטן ונמצאו נאמנים והעלן לגדולה", והרמז בזה שלא הותירו לעצמם אפילו דבר קטן, ועל כן זכו ובאו לגדולתם.

וזהו סוד המבואר שם בליקו"ה, שבהסתלקות הצדיקים אנחנו מקבלים כח התשובה, ע"י הביטול וההתכללות. ולזה אומרים 'צדקתך' בתפלת מנחה דשבת קודש, שהוא זמן הסתלקות הצדיקים, כי ענין זה הוא צדקה גדולה ומתנת חנם עבור כלל ישראל, שע"ז אנו זוכים להתקרב להשי"ת ולקיים את התורה והמצוות הנקראים 'צדקה', כמ"ש (דברים ו) "וצדקה תהיה לנו כי נשמור לעשות את כל המצוה הזאת לפני הוי' אלהינו כאשר ציונו".

ובפרט על פי המבואר בספה"ק שאברהם אבינו ע"ה מגודל הביטול שלו להשי"ת, החשיב את כל מה שעבד את קונו כצדקה ומתנת חנם מהשי"ת, לפי שהכיר שאין לו כלום מעצמו, יובן ביתר שאת ה'צדקה' שמקבלים בהסתלקות הצדיקים, דהיינו כח הביטול וההתכללות, שכל מה שיש לנו הוא 'צדקה' מאת השי"ת.

שלימות ענין זה הוא בעת הסתלקות הצדיק שמבטל כל מציאותו להשי"ת, כדברי רבי שמעון בן יוחאי (זוה"ק ח"ג רפח). "פתח רבי שמעון ואמר (שה"ש ז) 'אני לדודי ועלי תשוקתו', כל יומין דאתקטרנא בהאי עלמא, בחד קטירא אתקטרנא ביה בקוב"ה, ובגין כך השתא ועלי תשוקתו, דהוא וכל סיעתא קדישא דיליה, אתו למשמע בחדוה מלין סתימין". דהיינו שכח הצדיקים מתגלה דייקא בעת הסתלקותם, שאז נכללים בו ית' בתכלית ההתכללות, ומתבטלים בשלמות הביטול להשי"ת, עד שעוזבים את העולם בלי שום מציאות עצמית כלל.

הגדלת כח הביטול להשי"ת בהסתלקות הצדיק

ובעת הסתלקות הצדיק נתגדל כח הביטול וההתכללות להשי"ת בנשמות ישראל, כי את נקודתם בדרכי העבודה מורשים לכלל ישראל, וכיון שמצויים אז בכח הביטול וההתכללות בהשי"ת, מאירים דרגה זו לישראל. וכידוע שהצדיקים אין לוקחים איתם מהעולם הזה כלום, אפילו רוחניות, היות שהם בסוד משה רעיא מהימנא - הרועים הנאמנים שמשאירים הכל לצורך נשמת ישראל, ומוכנים לבוא לבית דין של מעלה ללא כלום, בבחי' (שמות לב) "מחני נא מספרך אשר כתבת". והקב"ה דן אותם דייקא מיניה וביה, בגלל שמוסרים נפשם באופן כה נעלה, לזכותם

הסתלקותו של משה רבינו

אבל ביומא דשבתא כד מטא עידן דצלוחא דמנחה, רעוא דרעוין אשתכח, ועתיקא קדישא גליא רצון דיליה, וכל דינין מתכפיין, ומשתכח רעותא וחידו בכלא. ובהאי רצון אסתלק משה נביאה מהימנא קדישא מעלמא, בגין למנדע דלא

משה אסתלק בשעתא דרצון דעתיקא קדישא

לענין הסתלקותו של משה רבנו בזמן רעוא דרעוין, איתא בזוה"ק (ח"ב פח:) "תא חזי, בכל שיתא יומי דשבתא כד מטא שעתא דצלוחא דמנחה, דינא תקיפא שלטא וכל דינין מתעריין,

אליהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום. תיבת היום מיותר, ודרשת רז"ל ידוע (סוטה יג:). ונראה לפרש, דהנה מדריגות משה היה מה שהוא באפשרית חק מין האנושי להשיג היה משיג ולא קם כמוהו, והנה ידוע דכל הצדיקים מעלתם היותר גדולה הוא בשעת פטירתם, ואם כן מדריגת משה גם כן באותו היום היה מדריגה היותר גדולה מכל ימי חייו, ומה שלא היה יכול להשיג כל ימי חייו השיג ביום ההוא, ונקרא ביום ההוא איש האלקים, וכל ימיו היה מצפה להשגה זו, והשי"ת השיבו 'כי לא יראני האדם וחי' (שמות לג, כ), רק בשעת פטירתו.

ובן מצינו לבוצינא קדישא, דקאמר ביומא דהלולא דליה אסהדנא עלי דכל יומא דקאמינא תאיבנא למחמי יומא דא, ע"ש באורך (זוה"ק האזינו רצא:), וכן שמעתי ממגידי אמת שהרב הקדוש הבעש"ט זלה"ה אמר בשעת פטירתו כעת אני יודע למה נבראתי וכוונת בריאתי, והמשכילים יבינו. ולפי זה שאמר ג"כ רעיא מהימנא בעת גניזתו בן מאה ועשרים שנה אנכי היום, ר"ל היום הזה נעשיתי בן מאה ועשרים שנה, שכל ימי היותי תאיבנא להשגת יום זה ולא עלתה בידי עד היום הזה, ואם כן תשוקת כל הק"ך שנה המה ביום זה, והבן. עכ"ל.

ויש לפרש, שהמעלה הגדולה שמתגלית בעת ההסתלקות היא הרצון, 'בחד קטירא איתקטרנא', והצדיק זוכה אז להתכללות כזאת בהשי"ת שכל ימיו השתוקק להשיג ולא השיג. וגם דברי הבעש"ט בעת ההסתלקותו שכעת יודע לתכלית מה נברא - מתפרשים כך, כי במשך שנות חיי האדם לא מחשיבים כל כך את הרצון. וגם למלאכי השרת אין שום הבנה בו, שהרי באו לקטרג על האדם לפי מעשיו, כאשר מתחילה 'נמלך' בהם הקב"ה, אבל הוא יתברך יודע

בדינא אסתלק, וההיא שעתא ברצון דעתיקא קדישא נפק נשמתיה ואתטמר ביה, בגין כך (דברים לד) ולא ידע איש את קברתו כתיב, מה עתיקא קדישא טמירא מכל טמירין ולא ידעין עלאין ותתאין, אופי הכא האי נשמתא דאתטמר בהאי רצון דאתגליא בשעתא דצלותא דמנחה דשבתא, כתיב ולא ידע איש את קברתו, והוא טמיר מכל טמירין דעלמא, ודינא לא שלטא ביה".

ועוד איתא (שם ח"ב קנו.) דבר פלא, שהסתלקותו של משה אז גרמה 'עת רצון' למעלה ביתר שאת. וז"ל: "משה אסתלק מעלמא בההוא שעתא דצלותא דמנחה דשבת, בשעתא דעת רצון אשתכח, ובההיא שעתא רעוא הוה לעילא, וצערא לתתא".

משה רבינו הוא סוד הרצון, לכן נסתלק בעת רעוא דרעוין

ובתב על ענין זה בספר תפארת שלמה (כי תצא), וז"ל: "רצונו לומר, יען כי בשבת מתגלה הרצון, 'ועתיקא קדישא גליא הרצון דיליה', לכן 'בהאי רצון אסתלק רעיא מהימנא מהאי עלמא - לעולמות העליונים - לעורר תמיד כן כל הימים טובות והשפעות טובות לבני ישראל. כי אמנם זהו בחי' 'רעיא מהימנא' רק להפיק [הרצון] מה', וכן 'משה' בגי' 'רצון', וכל עניניו רק לרצון. ולכך בהאי רצון אסתלק מהאי עלמא - להיות לזכרון ולהשפיע טובות בעוה"ז גם אחרי עלותו בגובה המדרגות העליונות, לא ישכח את עמו ואל יעזוב אותם".

בן מאה ועשרים שנה אנכי היום - יום התגלות הרצון וראה דברים נפלאים בספר 'אגרא דכלה' בסוד הסתלקות הצדיקים, וז"ל: "ויאמר משה

תעלומות' – היינו הרצון ה'נעלם' שאינו ניכר ולא נערך כלל אצל הנבראים – מחשיב ומייקר את רצונו של יהודי. ובעת ההסתלקות כשמתגברים הרצונות, משיגים שהרצונות שזכה להם המה תכלית החיים, עד שמגיעים אל שלימותם בעת ההסתלקות.

בת פלוני לפלוני – חיים של רצון להשי"ת

הנה כי כן, תחילת יצירתו של האדם הוא 'כח הרצון'. ונרמז בדברי חז"ל (סוטה ב.) 'ארבעים יום קודם יצירת הוולד מכריזין בת פלוני לפלוני', שהרי כח הזיווג הוא כח הרצון, כי שניהם נפרדים ושונים ומתייחדים ע"י ההתחברות לרצון קונם שהעמידם יחד לתכלית שלימותם. והמשל לזה הוא צורת אות ח', שהוא אות ו' (משפיע ז') (מקבל), והחטוטר למעלה מחברם, שמורה על הרצון שלמעלה מקומת האדם, למעלה מטעם ודעת שלו. וזה תכלית הנישואין, שחיו יהיו על דעת קונו ולא על דעת עצמו – שכל עוד הוא לבדו נקרא 'לא טוב', כי חי בטעות כרצונו החופשי, ורק כשנצרך להשתלב עם השני, יכנע אל הבורא ויגלה את נפשו ש'רצונו לעשות רצונך'.

וביתר שאת יבואר סוד הרצון, בהקדים כי ההבנה הפנימית בזיווגו של אדם הוא התורה, שכן אמרו חז"ל (נדה ל:) שהעובר לומד תורה קודם לידתו, ולכן משכיחים ממנו התורה, כ'נסירה', ובימי חייו מחזיר את זיווג התורה 'פנים בפנים'. והנה נתינת כח הזיווג לתורה מתפרש כמסירת הרצון, 'רצונו לעשות רצונך', שעי"ז מתחבר יהודי אל התורה.

ועד"ז יבואר עוד, שכח הזיווג מתפרש על הכח המצרף את כל כוחות האדם כאחד, והיינו

ה'רצון', שלכן נקרא 'יחידה שבנפש' כי הוא המאחד בין כל חלקי האדם, שיש 'נפש רוח נשמה חיה' וכולם לעצמם כוחות נפרדים זה מזה, והרצון הנקרא 'כתר' הוא כמלך המאחד את כל העם, כך הרצון מניע את כל מציאות האדם ללכת אחריו, ונעשו כל הכוחות משמשים ליעד אחד, לעשות רצונו יתברך. זהו תחילת יצירת האדם שעל מנת כן נברא, להיות בטל לרצון קונו, ושיהיה רצונו לעשות רצון קונו. ולכן אמר משה רבנו "בן מאה ועשרים שנה אנכי היום", שהיום נתגלה לו סוד הרצון, דהיינו שלימות היחוד והדביקות, בסוד 'נעוץ סופו בתחילתו', שעתה יודע מה היתה תחילת המחשבה לבריאתו.

והבחי הזה מתעורר בכל שבוע בזמן רעוא דרעוין, בזמן הסתלקותו של משה רבינו, שנפתח לכל יהודי הסתכלות על עבודת הרצון, להחשיב ולחיות ביחוד הרצון – 'אני לדודי ועלי תשוקתו', 'בחד קטירא אתקטרנא'.

התוכחה ביום האחרון מכח הרצון

והנה מצינו במשה רבינו שהוכיח את ישראל סמוך למיתתו, ואף זה שייך לכח הרצון שהיה לו, כי התוכחה הוא מתוך הרצונות, כמבואר בליקו"ה (ערב ה"ג אותיות לא-לב), וז"ל: "המצוות שאין ביד האדם לקיימם, כגון מצות תוכחה הנ"ל, בודאי אי אפשר לקיימה כי אם על ידי הרצון, כנ"ל. כי כל אחד מחויב לאהוב את חברו וכל ישראל כנפשו ממש, כמ"ש "ואהבת לרעך כמוך", וכמו שהאדם בעצמו, בודאי – אם יש לו מח בקדקדו, בודאי ראוי לו שלא ירצה שום רצון אחר רק לזכות להתקרב אליו יתברך, שרק זה הוא טובה אמיתית, וחזק מזה אין שום טובה בעולם כלל, וכמו כן מחויב כל אחד להתגעגע ולכסוף שיזכו

היינו כי עיקר התוכחה שהוא לקיים מצות ערבות הוא ע"י הרצון - ועל כן עיקר התוכחה הוא רק סמוך למיתה, שאז מתחילין להיכלל ברצון, ואז מאיר בו הרצון ביותר, מחמת שהוא סמוך להסתלקות, כי ההסתלקות של הצדיק הוא שיהיה נסתלק ונכלל בבחינת רצון, כמו משה רבנו עליו השלום שנכלל בשעת מיתתו ברעוא דרעוין כנ"ל, ומחמת שסמוך למיתתו מתחיל להאיר בו בחינת הרצון, על כן אז דיקא יכול להוכיחם, כי עיקר התוכחה - בחינת ערבות - הוא הרצון".

ומבואר, שהתוכחה באה מתוך הרצון שיתקרבו כל ישראל לאביהם שבשמים, ודוקא בעת ההסתלקות שאז מתגברים הרצונות להשי"ת - מתגבר גם הרצון להתקרבות כלל ישראל, והרצון להעלות הכל אליו יתברך, ולכן הוכיחם אז כדי להעלות ולקרב את נפשות ישראל אל דודם ביחודא שלים.

כל ישראל להתקרב אליו יתברך, ובתוך כך אם אפשר לו לדבר איזה דיבור עם חבריו מענין עבודת ה' בודאי מה טוב ומה נעים, כי כל אחד מישראל מחויב לדבר עם חבריו ביראת שמים - אבל העיקר הוא הרצון כנ"ל.

במ"ש ברעיא מהימנא על משה רבינו ע"ה, 'ובגין דהוית חשיב בחיין דאילו הוה אפשר לך הוית מהדר כולא עלמא תחות קוב"ה וכו', ע"ש שמבואר שם גודל מעלת משה בשביל זה שהיה חושב כל ימיו - שאילו היה אפשר לו, היה מחזיר כל העולם לה' יתברך. נמצא שאפילו משה רבינו ע"ה, עיקר מצות תוכחה היה מקיים ע"י הרצון, שהיה כוסף תמיד להחזיר כל העולם למוטב, ועל ידי זה זכה למה שזכה.

וזה בחינת מה שאמרו רז"ל 'שאין מוכיחין את האדם אלא סמוך למיתה, שכן משה לא הוכיחן אלא סמוך למיתה וכן יעקב אבינו וכו',

משה עומד בין שמד לרצון

זאת ההמתקה הם משתמשים עמה לצורך דבר אחר, דהינו שעל ידי זה הפדיון וההמתקה, נעשין גרים, כי 'כל זמן שיש עכו"ם בעולם חרון אף בעולם'. וכשממתיקין הדין והחרון אף, נמתק העכו"ם ונעשין גרים.

וזה היה עבודת משה רבנו ע"ה כל ימי חייו, וגם לאחר מותו, כי השתדל לקרב הערב רב כדי לעשות גרים, וגם במותו נקבר מול בית פעור, כדי להמתיק העכו"ם כדי שיהיו נעשין גרים. ועל כן נסתלק בשבת במנחה, שאז הוא עת רצון. כדי להמתיק כל העשרים וארבעה בתי דינים כנ"ל, כדי לעשות גרים, כי כל עבודת משה, להמתיק החרון

מאמר פתיחה

איתא בליקו"מ (קמא סימן רטו): "דע שיש פדיון אחד שכולל את כל העשרים וארבעה בתי דינים, ויכול להמתיק כל העשרים וארבעה בתי דינים, ולזה הפדיון צריך עת רצון, בחינת התגלות מצח הרצון, כמו בשבת במנחה, בחינת "ואני תפלתי וכו', עת רצון" וכו'. אך אפלו הצדיקים, לאו כל אחד יודע זה הפדיון, ולא נמצא כי אם חד בדרא שידע זה הפדיון, ופעמים אפלו כשזה הצדיק עושה פדיון, אף על פי כן אינו מועיל, וזה מחמת כי גם למעלה תאבים מאד לפדיון כזה, כי לאו בכל פעם בא להם מלמטה פדיון כזה, שיוכל להמתיק כל הכ"ד בתי דינים בבת אחת, ועל כן כשבא להם

נמשכת המתקה עמוקה יותר – שהרצונות הם המהות האמיתית שלהם, ואין להם שייכות לעוון כלל. והזכיר את האבות, כלומר הלא בני אברהם יצחק ויעקב הם, ו'אבות' מלשון 'רצון', ולכן יש ליהודי רצונות טובים.

משה רבינו - הוא כח הצדיק שיורד לעומקי החטאים של כלל ישראל ומחפש הרצונות שהיה להם לטוב אלא שלא יכלו להתגבר, הצדיק מחפש היכן הם הרצונות. היצר טוען 'אומר ועושה', מה לך להתעמק ולהתפתל וכו', ראה מה שעשית, ומה מעלה ומוריד כל השפע של רצונות דקדושה כאשר סוכ"ס נעשה מה שנעשה, הרי העיקר הוא למעשה איך אתה מתנהג בפועל. ובני ישראל הכשרים יודעים היטב שלצדיקים יש דרך אחרת, הם חיים ב"רעוא דרעוין", בהסתכלות על הרצונות - גם במקרה שחוטא לא היה לו רצון טוב, אבל רצון שברצון היה לו.

ולא זו בלבד שמשה פעל כך למעלה, אלא פעל עוד שיכירו ישראל ברצון שלהם, שיאמינו שאין להם שייכות לחטא כלל, כי רצונם טוב תמיד. 'מחילה' עם 'רצון', שיכירו ישראל לא רק שנמחל להם, אלא שזה בא מכח ההכרה במעלתם שיש להם רצון להשי"ת, [ולדוגמא: בחור הלומד בישיבה, ועבר עליו סדר ששח בו שיחה בטלה, ותפס את עצמו בסופו ברצון ללמוד – אמנם מכיון שההצלחה שלו התנפצה, לא הוציא את רצונו מהכח אל הפועל, שכן בעולם המעשה לא נחשב לכלום הלימוד המועט הזה בסוף הסדר. אבל באמת יש לו רצון טוב, וע"י שהצדיק מאיר לו מעלת הרצון, הוא מבטא את רצונו במעט הלימוד שאפשר לו].

*

אף של העכו"ם לרצון, ועל כן משה עומד בין שמד לרצון. כי מספר משה הוא ממוצע, בין מספר שמד למספר רצון. כי הוא עומד תמיד להמתיק השמד להפכה לרצון, "עכ"ל.

*

אותיות 'משה' הם בגי' שמ"ה, וכמו כן אותיות 'רצון' הם בגי' שמ"ו, כי אכן הם סמוכים זה לזה, שמשה רבינו מגלה את גודל יקרת ומעלת הרצון דקדושה, ומגלה איך כל ישראל יש להם רצונות דקדושה המסתתרות מאחורי כל הסיבוכים.

משה רבינו מחשיב את הרצון, כי מש"ה מעלה לשמ"ו, והוא כח הדעת, דע"ת הוא ע"ת שהוא י' פעמים הוי"ה אהי"ה שמות הכתר שהוא הרצון, וד' הוא כנגד ד' אותיות שם הוי"ה. וכנגד משה רבינו יש ער"ב ר"ב, בגימ' דעת, דעת דקליפה, להחליש ולא להאמין ברצון. כי ע"י ה'דעת' האדם מתחבר לכח הרצון שלו.

וענין זה נתגלה לראשונה אחר חטא העג', שעלה משה רבנו למרום ארבעים יום נוספים בכדי להמשיך על כלל ישראל 'מחילה ברצון' (פי' רש"י שמות לג יא, דברים ט יח), היינו על ידי גילוי הרצון הטוב שבשעת החטא, ושאין להם שייכות לחטא, כי מחילת העון הראשונה היתה ביום הארבעים של האמצעיים, ביום כ"ט אב, אך משה רבינו לא מסתפק בזה, אלא התייגע קשות לזה במ' יום מראש חודש אלול עד ליו"כ, למרות שהשי"ת מחל כבר על החטא, אבל הוא אומר "לא, רבש"ע תן לי כל הלכלוך והטינוף, ואגלה שבאמת אין להם שייכות לחטא". ואכן מוצא את פירורי הרצונות הטובים שהיו להם בשעת החטא. ומשם

ויעל זה מתחננים להשי"ת ואשי ישראל ותפלתם תקבל ברצון, כמובא במשנה ברורה בשם הזוהר, שהמלאכים מעלים ומקריבים נשמות הצדיקים על מזבח של מעלה, והכוונה הוא על הרצונות של בני ישראל, שזהו כח הצדיקים בנשמות ישראל, והוא החלק ביהודי שבו מתקרב להשי"ת, ונחשב כ'קרוב' לפני קונו. וכן מה שמבקשים "ותהי לרצון תמיד עבודת ישראל עמך", שנראה במושכל ראשון שמדבר על תפלות החובקות זרועות עולם, על מצוות ומעש"ט, אבל אפשר לבאר עוד, שיקובל לרצון את הרצונות שיש ליהודי גם אם מונח בתוך כל הטינופת. "ואני תפלתי לך ה' עת רצון אלהים ברוב חסדך ענני באמת ישעך".

ויעל זה אנו מבקשים בכל יום ונהיה אנחנו וצאצאנו כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה, 'יודעי שמך' הכוונה לרצונות הנרמז ב'שמו'. ודוקא ברכה זו המסתיימת ב'א"י המלמד תורה לעמו ישראל', שהיא שורש כוחו של משה, שהשי"ת 'נותן התורה' שלח את משה ללמד תורה לעמו ישראל, ולכן מתואר תמיד שמו של 'משה' עם שם פועלו 'רבנו', כי הוא 'רבן של ישראל'. וכל מה שיהודי לומד, כל הבנה וכל חידוש בתורה, הוא בהתקשרות לנשמת משה רבינו, וכל מה שמתנוצץ לו פירוש בתורה, הרי זהו ניצוץ מנשמתו של משה שמתעבר בו, ובא ללמדו. ולכן נכלל בברכה זו 'יודעי שמך' שהוא תפלה על הרצונות, שזה מכח משה רבינו.

*

והאיש משה עניו מאד

להשי"ת - 'רצוננו לעשות רצונך'. הרי שמשה רבנו הוא כח הרצון.

כוחו של משה

רצון הוא 'אין סוף'

'רצון' מלשון 'רץ', היינו שאין בו מעצור. 'חיים של רצון' הם 'אין סוף, ובלי גבול'. ויש בזה כמה הבנות, בין מצד מקום מעמדו של יהודי שאין לרצון שום מדידות והגבלות, ושייך לכל יהודי ובכל מצב שהוא. בין שהוא באופן של שוב ושוב, עוד ועוד רצון, עוד יותר ועוד יותר, מטפס ועולה בלי גבול. ובין שאין לרצון שום מדידות והגבלות – עד כדי התכללות באלקותו יתברך,

'משה' עומד בין שמ"ד לרצון, שעולה בגימטריא שמ"ו, ופירוש הדבר, שיש למשה רבנו את כח הרצון, ולכן יכול להעלות את הנמצאים במצב של שמד וכופרים ברצונו יתברך שהוא המנהיג הכל כרצונו⁷, או שאינם מאמינים שישראל הם 'חבל נחלתו', והוא ית' רוצה בהם, ובעקבות כך הם 'יבשים' ונשמדים מהיהדות, עד שנראה כאילו אין להם רצונות כלל להשי"ת - גם בהם מאיר שיאמינו ברצון העליון וברצונם

⁷ וזה סוד חלל הפנוי (ליקו"מ קמא סד), כי האנשים שנפלו בחלל פנוי – בבחינת שמד, עליהם נאמר 'כל באיה לא ישובו', אבל אף משם יש צדיק כח להעלותם, ולהביאם שוב אל הרצון, לגלות לו הרצון שלהם, כי הצדיק מודיע לרשע גמור, שאפילו הוא נפל כל כך, אבל רצונו טהור להשי"ת.

בהבנתו ומציאותו, הוא אינו יכול לקלוט דברים שהם היפך מהשגתו שהוא עומד בה, [ולכן מובא בספרים שכאשר השי"ת רוצה להעלות את האדם הוא צריך להיות בעיני עצמו כזרע הנרקב באדמה בטרם יצמיח, היינו שיתבטל ממנו כל מה שיש לו, ואז יכולים להאיר לו הארה חדשה]. אבל משה לא היה מוגבל, כי לא נאחז בשום דבר, ובכל מציאותו היה מוכן לפני השי"ת כמו שירצה, לכן היה כלי ראוי לכל אור שירצה השי"ת להאיר, וזכה לדרגת 'ותחסרהו מעט מאלקים' (תהלים ח, 1), שלא חסר דבר, כי יכל לזכות לכל דבר בלי שום הגבלה. משא"כ מי שאינו חי כך, הרי אין לו כלי לכל אור. [וזהו עוד הבנה בענין הרצון שהוא 'בלי גבול', שע"י שמוכן ומרוצה לכל מה שירצה השי"ת, הרי אינו מוגבל לשום אור והשגה, והוא כלי לקבל הכל].

שינוי הטבע ע"י עבודת הרצון

ויתבן להבין בזה מה שאומרים בתפלת ערבית 'מלכותך ראו בניך בוקע ים לפני משה', וכי רק לפני משה היה, אלא הכוונה בזכות משה, שהיה בטל לקונו ולא היו לו מדידות והגבלות מצידו, לא העמיד וצמצם עצמו לשום דרגא שהיא, והיה מוכן תמיד לכל מה שירצה השי"ת, ועל ידי זה המשיך בבריאה הנהגה כזו, שאין שום קביעות של 'טבע', שכך המציאות וכך צריך להיות, אלא הכל תלוי ב'רצונו' בכל עת כפי שירצה, ומזה נמשכה הנהגה של ניסים.^ה

שאינו חי כמציאות לעצמו, אלא רק מבקש את רצונו יתברך. וזהו ההבנה ב'אור היחידה שבנפש', ההתכללות באור אין סוף מתוך הכרה שאין שום דבר רק רצונו יתברך.

ענוה וביטול - פנימיות הרצונו לעשות רצוניך

וה'ענוה' של משה היא ענין אחד עם התכללותו בהשי"ת. כי בדרך כלל אדם מסתכל על עצמו שיש לו טבע זה ותכונה כזו וכדו', ולפי סוג ה'עבודה' שזכה לה או איזו בהירות שהגיע אליה, רואה ששם מציאות חייו. אבל מדת הענווה היא, שיהודי חי בבהירות שמצד עצמו אין לו כלום, וכל מה שיש לו הכל רק חסד השי"ת. אפילו על נקודת יהדותו הוא מודה לה' שנתן לו מתנה זו, ואינו חי בזה בהסתכלות הדומה ל'טבע', כאילו שזהו מציאותו. אין לו שום עוז ותעצומות מעצמו, וגם ה'גאווה דקדושה' אינו לוקח את זה בעצמו להסתובב בוודאות 'יהודי אני' – אלא הוא חי בזה באופן שהשי"ת מרוממו, וכאומר לו 'יהודי יקירי אתה', וכך חי עם הרגשה כזו ש'הנני כאן בעולם למענו יתברך, כמו שירצה ומה שירצה הוא יתברך'.

בענוותנותו ורצונו זכה לכל מה שזכה

בענווה כזו היה משה רבינו מוכן לקבל כל אור שיהיה. כי בדרך כלל האדם מוגבל

^ה וכפי שרואים בספר יהושע (ג, ז) בבקיעת הירדן, "ויאמר הוי"ה אל יהושע היום הזה אחל גדלך בעיני כל ישראל אשר ידעון כי כאשר הייתי עם משה אהיה עמך". ועי' במלבי"ם שמפרש כוונת הכתוב, שיהושע היה סובר שבקיעת הירדן תהיה בזכות כלל ישראל, כמ"ש (שם ה) "כי מחר יעשה הוי"ה בקרבכם נפלאות", והגיד לו הקב"ה שהכל 'בזכותך' ובה יגדל שמך. והגם שמצינו ג"כ בלשונות הכתובים ואופן בקיעת הירדן שהיה זה מכח ארון הוי"ה, עכ"ז מבואר שהיה בזכותו של יהושע. וכן נבין מ"ש על קריעת ים סוף שהיה 'לפני משה', היינו מכח עבודתו.

משה רבנו וסוד הרצון (א)

הקב"ה שולח את משה רבינו לגואלם, נמנע מללכת, וענין זה קשה להולמו - למה לא ירצה בזה, שלכאורה ענוה זו אינה במקומה. ועוד הרי מבואר במדרש שהקב"ה בחן את משה ברעיית צאנו, שחמל על השה החולה, שאם מרחם עליו כל שכן שיחוס על בני ישראל, ואיך משתהה מלבא לעזרתם, ומהסס שמא יחקרו אותו ולא יאמינו לו, עד שהוצרך הקב"ה להבטיחו "ושמעו לקולך".

וביאור הדברים, כי משה רבינו שואל את הקב"ה, כאומר לפניו: בודאי אני מאמין, אבל מה אעשה ומרגיש את נפש היהודים הקושרים אלי, כי 'משה דא משיח' (זוהר ח"א כה:), ועברו עליו כל הגלויות והיסורים של בני ישראל, וכששאל "וכי אוציא" דהיינו 'איזה זכות יש להם', וכן "והן לא יאמינו לי", הוא כשלעצמו אין לו שאלות כלל, וגם אינו חושד ליהודי שמא לא יאמין למוצא פיו, אבל מרגיש שמאז שהתחיל הקב"ה לדבר עמו מתעוררים בקרבו שאלות כאלו (-ווארפט זיך ביי איהם אזעלעכע סארט שאלות), ומבין שלא הוא השואל, ובהכרח יש בישראל שאלות וספיקות מעין אלו, ובהיות שהם כלולים בו על כן הוא מרגיש בזה, כי קשה לישראל להאמין שהקב"ה חפץ בהם בעומק שפלותם בערות הארץ. יהודי רוצה להאמין אבל קשה לו, אין מתיישב בלבו - ועל זאת שואל משה "מה אומר אליהם".

משה רבינו עבר בנפשו את כל הקשיים של בני ישראל, ואמר "שלח נא ביד תשלח", וכן אח"כ "למה הרעות לעם הזה למה זה שלחתני". והסוד בזה הוא כאמור, שמדברים מיהודים כאלו שהם חלושי נפש, ומשה רבינו אומר למה אין

הצדיק מתקשה ליישב בלב ישראל כי ה' חפץ בהם בזמן רעוא דרעוין מתעורר כח הרצון, והרצון נמשך אלינו ע"י בהארה מנשמת משה שנסתלק בעת הזאת ונכלל ב'אור הרצון', ומכוחו מתעלה כל איש ישראל ממקום שהוא בעבודת הרצון. והנה יש ב'אור הרצון' גילוי הרצון של השי"ת בישראל, וכמו"כ רצון ישראל בהשי"ת. במאמר זה נבאר שייכותו של משה רבינו לגילוי רצון השי"ת בנו, שזהו מהותו של משה - לגאול את ישראל, וגאולת הנפש היינו כשיודע היהודי בבחירת השי"ת בו ורצונו בנו.

והנה בתחילת שליחותו של משה שאל את השי"ת "ואמרו לי מה שמו", ויש לפרש, כי משה רבינו היה 'שלוחא דרחמנא ושלוחא דידן', הוא הצדיק הכלול מכל נשמות ישראל, ועבר את כל הנסיונות שעברו במשך הגלות, ועל זה שאל 'מה שמו', שמו'ו בגימ' 'רצון', כי השם מגדיר את מהות הדבר, ושמו של ישראל ומהות החיות שלהם הוא האמונה ברצונו יתברך בהם. ושאל את השי"ת איך אוכל להכניס בהם את האמונה ברצונך בהם. בשלמא יהודי שמתפלל או שלומד, הרי הוא עובד את ה', אבל איך אכניס ביהודים הטבעיים, הרגילים והמציאותיים עם רגלים על הקרקע, ששואלים הרי אנחנו טבועים ב'ערות הארץ', ואיך נאמין לדברייך שהשי"ת רוצה בנו, הרי דבר כזה לא מתיישב על הלב.

משה רבינו הרגיש בקושי ישראל הכלולים בו

ובהבחנה זו, שעסקו של משה היה על דבר האמונה ברצון השי"ת בנו ודאג לבני ישראל בכל הדורות, יתיישב מה שרואים שכאשר

הרצונות - כלי לאור ה'ורצה בנו'

ובעסקינו באמונה ברצון ה' בנו, יש לידע, שכל שיהודי מעורר בלבו את פנימיות נפשו 'רצוננו לעשות רצונך', אזי זוכה שיתגלה לו שהשי"ת אוהבו ורוצה בו, ומקרבו אליו בכל מיני קירבה. והבנת הדברים היא, כי כדי לקבל 'אור', צריכים ל'כלי' שעל ידו יתגלה ה'אור', ואפילו הדרגות שעליהם כתוב ש'אין שם כלי' - הבנת הדברים היא שאין ה'כלי' לערך ה'אור' כלל, ולא נראה שום שייכות ביניהם, ע"כ נחשב כאילו אין 'כלי' ל'אור', אבל בודאי שיש כלי שמתגלה על ידו האור.

והוא כעין הידוע, שבאותיות שם הוי"ה נרמזים בו העשר ספירות שבהם הקב"ה מנהיג את הבריאה, והאותיות מקושרים ומשתלשלים מהם, והמוציא מפיו שם השם או הכותבו וכן החושב בו או מסתכל בו - הנה הוא ממשיך הארה מעשר הספירות. והנה ידוע, שה'קוצו של יוד' שעל האות יו"ד בו נרמז ונאחז הכתר, והגם שאינו נאחז בגוף ה'אות', רק בעוקץ, בכל זאת יש לו כלי. וסוד הדבר הוא, הגם שהוא כ"כ נעלם ואין לו אות, היינו שאינו מתגלה במציאות הבריאה, ורק באמונה נאחזים בו, עכ"ז סוכ"ס נצרך לכלי להיאחז בו.

כמו"ב לעניננו, אע"פ שהרצון בנו הוא למעלה מטעם ודעת ואיך נזכה לחיות באור זה,

ביכולתי להרימם, כנראה הוא באשמתי שאני השליח, ומסתמא אם אחר יהיה הגואל יוכל להאיר בהם את הרצון שהקב"ה רוצה בהם.

הצדיקים מכניסים 'אור הרצון' בקיום התורה

ובענין זה, שהצדיק מאיר לישראל הרצון של השי"ת בהם, יובן ביתר שאת מש"כ בספה"ק תפארת שלמה (צו) שהרגש הטעם בתורה ומצוות הוא על ידי הצדיק, וז"ל: "שמענו מאת הרב הצדיק המנוח מו"ה חייקא המדורא זלה"ה, שהיה עוסק בתעניות וסיגופים כמה פעמים משבת לשבת, והיה נעור אלף לילות לעסוק בתורה, ועכ"ז לא הרגיש בנפשו תיקון השלימות, עד אשר בא אל הרב הקדוש המגיד מוהד"ב ממעזריטש זלה"ה, ותיכף נגמר תיקונו הראוי. כי הטעם שנותן הצדיק בעבודתו הוא העיקר".¹

ויש לבאר, שהטעם בתורה ומצוות שמקבלים מכח ההתקשרות לצדיקים הוא הרגש ההשגה של 'אנכי הוי"ה אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים', שהשי"ת בוחר בו ורוצה בו, ואזי עיקר עבודתו סובב הולך על דבר הרצון והבחירה והתענוג שיש להשי"ת מאתנו, ועובד את קונו בהרגשה פרטית שהוא הוא הנבחר ועומד לפני קונו המשתעשע מכל פעולה ממנו, והשגה זו מחדירה בעבודת ה' טעם ומתיקות שאין למעלה מהם.

¹ (תפארת שלמה פרשת צו): כל זכר בבני אהרן יאכלנה וגו' כל אשר יגע בהם יקדש. ופרש"י 'להיות כמוה' כו'. הנ"ל בזה שהתורה מרמזת בזה גודל מעלת דיבוק חכמים וצדיקי הדור כל המסתופף בצילם ומתאבק בעפר רגליהם, אף כי הוא אינו במדרגה הנכונה, עכ"ז אם הוא מחובר לטהור יש לו תקומה להיות לו עליה ע"י הצדיק, כי 'כל המחובר לטהור טהור' (ב"ק צב, ב). כמ"ש (זבחים פ"ט מ"ה) 'הקרנים והטלפים כל זמן שהם מחוברים יעלו, פרשו לא יעלו', רמז על הנ"ל אם הוא מחובר לצדיק יעלו עמו אף שהוא בשפל המדרגה. וזה המרמז בפסוק 'כל זכר בבני אהרן' - בחי' דכר ומשפיע, הוא הכהן בחי' החסד כו', 'כל אשר יגע בהם יקדש' - להיות כמוה להעלות אותו עם עבודתו. ובגמ' (פסחים מד:) יליף מהכא טעם כעיקר, כי כן הוא כח הצדיק לתת טעם בתורה ומצוות שלו להרימם למעלה.

² כמו שמצינו ביציאת מצרים, הגם שכל מה שזכו היה באופן של 'אתערותא דלעילא' בלי שום התעוררות התחתונים לגילויים כאלו, בכל זאת הרי סבלו ישראל גלות מצרים שהיא היתה ההכנה לקבלת אור הגאולה. ואעפ"כ נחשב שהגילוי היה בלי התעוררות מלמטה, כי ה'אור' הוא לאין ערוך לעומת ה'כלי' המוכן אליו.

'לרצונו', בוודאי נקל לו להאמין בפשטות שרצונו יתברך בכל אחד ואחד מישראל, כי הרי אם זהו רצונו יתברך ביהודי כמו שהוא - אזי אני מאמין וחי בזה, ומה לי ולחשבונות שכליים והבנות שלי מה חשוב ומה לא, הרי 'רצונו' יתברך הוא העיקר אצלי.

עכ"ז כל כמה שיהודי חי בעבודת הרצון של 'רצונו לעשות רצונך', הרי הוא אחוז עי"ז ב'כח הרצון', ולכן זוכה לחיות בהארת רצונו יתברך בישראל, 'אע"פ שאינו הגון ואינו כדאי, כי כן דרכך לעשות חסד חנינם'.

ויש בזה גם הבנה שכלית, שכן אם אין לו שום שכל וחשבון של עצמו, אלא כל כולו רק

משה רבנו וסוד הרצון (ב)

אמיתותו של יהודי

הרצון הטוב הגנוז, שנראה רק אחר התבוננות

ובמו כן מתפרש מה שאומר הקב"ה למשה (שמות ג, יז) "כי ידעתי את מכאוביו", ופירש רש"י 'שמתי לב להתבונן ולדעת את מכאוביו של ישראל', ע"ש. וענין זה קשה להולמו, כי איך יתאים לשון שימת לב להתבונן על הקב"ה, הלא הכל גלוי וידוע לפניו. אכן בספרי חסידות ביארו שמדובר כאן מיהודים כאלו שמכאיבים את הקב"ה-כביכול (ע"י שמור"ר ג, ב), ואומר הקב"ה למשה 'ידעתי את מכאוביו' - יודע אני כמה עתידין להכאיבני, ואעפ"כ אני מתחבר עמהם, 'ידעתי' מלשון ידיעה וחיבור, שלמרות שהם מכאיבים אותי, היא רוצים לעשות רצוני, ואף שלא נראה כן, האמת הפנימית שכן רוצים. ולזה אמר שמתי לב להתבונן, כי דבר זה אינו נראה לעין, אבל בשימת לב רואים שבאמת רצון יהודי הוא טוב, לעשות רצון קונו ולעבדו. (ע"י אהבת שלום שם ועוד). וזהו כוחו של משה רבינו, להעלות את בני ישראל להכרה זו, שיאמינו באמת ברצון שלהם להיות נאמנים להשי"ת.

משה רבינו נסתלק בזמן רעוא דרעוין בפסגת הארת הרצון ונכלל שם, ובהיותו שורש נשמות ישראל נתעצם באותה שעה להאיר בישראל את הרצון דקדושה, בסוד 'משה עומד בין שמד לרצון' - מש"ה עולה במספר 'שמ"ה', המספר האמצעי בין שמ"ד ל'רצון' העולה שמ"ו, והוא מעלה את ישראל משם לכאן.

תחילת הענין נתגלה עוד בטרם יציאת מצרים, שכאשר משה רבינו נתבקש להיות מושיען של ישראל, אמר לו השי"ת להאיר להם שם אהי"ה, אהי"ה הוא הרצונות טובים, 'אנא זמין למיהוי', אני רוצה להיות. וכיון שאלו הרצונות אינם נראים לעין גשמית, לכן שאל "מה שמו מה אומר אליהם", והשיבו השי"ת "אהי"ה אשר אהי"ה", 'אהי"ה' פעמים 'אהי"ה' עולה 'אמת', זהו האמת שליהודי יש רצון, והוא גם נקודת האמת שלו. וזה יתפרש בפסוק (תהלים קיז ב) "ואמת הוי"ה לעולם", שהקב"ה מגלה בעולם את מהותו האמיתית של היהודי.¹¹

¹¹ ראה להלן במאמרי "אהיה אשר אהיה".

סוד עבודתו של משה בז' ימי המילואים

ובזה נבין הטעם שעבודת שבעת ימי המילואים היתה ע"י משה דוקא – מלבד ההבנה שהוא השורש וההתחלה לכל עבודת ה', ולכן בעבודת המשכן הוצרך משה לחנכו. והביאור לענינו: שהעבודה אז בהקמת המשכן - מקום עבודת ישראל לקונם - היה על ידי סוד הרצון, והקמתו את המשכן היתה כדי להאיר בנשמות ישראל הארה זו, שהעבודה היא סביב הרצונות הטובים, כי מעלת היהודי הוא מצד שיש לו כח הרצונות.

והזמן להאיר לישראל את הרצונות הוא ימי המילואים' שהם כעין זמן 'רעוא דרעוין', שהרי יום השמיני למילואים היה ראש חודש ניסן, היום הראשון לשנה השנית לצאת בני ישראל מארץ מצרים, ונמצא שהשבעה ימים שקדמו לו הם כזמן רעוא דרעוין של כל השנה הראשונה, ב' אלפים תמ"ח, היא שנת יציאת מצרים שהתחילה מראש חודש ניסן, שאז אמר הקב"ה "החודש הזה לכם ראש חדשים", ובשנה ההיא עברו על ישראל יציאת מצרים, קריעת ים סוף, מתן תורה וכל הפרשה שהיה שם, חטא העג' ויום הקדוש, ציווי המשכן וכליו וכל עבודתו, וההשלמה של כל זה היתה מיום כ"ג אדר עד ראש חודש ניסן. נמצא שהיה זה בבחי' רעוא דרעוין, הסיום של השנה כולה וטרם תחילת השנה החדשה, וכמבואר שבסיום והתחלה חדשה מאיר הרצון, בסוד 'עלה ברצונו הפשוט' לפני הבריאה, ואכמ"ל.

העלמת הרצון והתחדשותו

ולפי האמור שעבודת משה רבינו בשבעת ימי המילואים היתה להכניס בישראל את כח הרצונות, יובן ענין נוסף במילואים, המאיר לנו נקודה בעבודה זו. כי הנה משה רבינו במשך כל

שבעת ימי המילואים היה מקים את המשכן וסותרו, [בסוד 'חי ומת']. וכך הוא הרצון, שיש מציאות שאדם רוצה ואח"כ רצונו נעלם, פעם חי ופעם מת. [וכיון שהרצונות אינם ברי מעשה ופעולה אלא נקודה פנימית בלב, ולכן אי אפשר לאחוז בו שיהיה תמיד, ויתכן שהרצון נעלם].

מילוי ידיים - עבודת הרצונות

ובמו"כ יובן מה שעבודת משה רבינו בשבעת ימי המילואים נקראת 'מילוי ידיים', כמ"ש (שמות כח, מא) "ומלאת את ידם", כי 'ידיים' מבטא את כח הבחירה ש'ביד האדם', והמילוי הכוונה צירוף 'רצוננו לעשות רצונך' לכח הבחירה, שיבחר כרצונו יתברך. ומשה רבינו מביא את 'מילוי הידיים', ומלמד לישראל להעלות על נס את כח הרצונות, להתחבר אליהם ולהחשיבם.

כח הרצונות בפרנסתו של אדם

ובל' יהודי בעסקו בבנין ביתו, ובפרנסתו, הרי הוא כבונה ומעמיד את המשכן, ומשה רבינו מאיר לו להתעסק בעבודת הרצונות בשעת עבודתו, לעורר בנפשו את ה'רצוננו לעשות רצונך' ועוסק במלאכתו כדי לקיים רצון השי"ת, ורצונו שיהיה 'בהיתר ולא באיסור', כרצונו יתברך. ובכך יזכה ש'פרנסתו' תחשב ל'לחם מן השמים', היינו שיקרבו להשי"ת. וכן מצינו בחז"ל (כתובות פ"ה), שמלאכתו ופרנסתו של אדם נקראים 'מעשה ידיים', ועל כן עסק המלאכה בעבודת הרצונות נקרא 'מילוי ידיים'.

ולבן מזכירים בברכת הזן את הפסוק 'פותח את ידך', 'ידך' דוקא, שהשי"ת נותן ליהודי כח הבחירה, וידיו נמשכים כביכול מידי הקב"ה, 'ומשביע לכל חי רצון', היינו הרצונות דקדושה

להמשיך התנוצצות מהמן ולהתקרב במאכלו להשי"ת, שיתנוצץ אצלו ה'רצוננו לעשות רצונך', [וכידוע שצנצנת המן מונחת בקודש הקדשים למשמרת, ומשם נמשכת קדושת הפרנסה].

הבאים יחד עם כח הידים, 'רצוננו לעשות רצונך'. ומברכים ברכת הזן על לחם מן 'הארץ' שתיקן משה רבינו באכילת ה'מן' (ברכות מח:), לרמז לזה, שכאשר יהודי מתעסק בעולם לפרנסתו יכול

משה רבנו לעומת קליפת בלעם

יודע דעת עליון

ל'רצון', והקב"ה הרי הוציא את ישראל ממצרים בכח הרצונות הטובים שהיו להם, וכמו שאמר למשה (שמות ו ג) 'וארא אל האבות', ופירש"י שהבטחתי לאבות הקדושים, ו'אבות' מלשון 'רצון', כי היציאה ממצרים היתה בכח ובזכות קדושת הרצון, שברית כרותה לרצון שביכלתו להעלות את ישראל מגלות מצרים ומכל המיצרים. לכן נבחר משה רבינו דוקא לגאול את ישראל. ועל זה העיד בלעם הרשע בנבואתו (במדבר כג כב) 'אל מוציאים ממצרים', שיש להם כח הרצון, ואין ביכולתי להחליש אותם.

סימני אבות לבלעם

ולזה שלח הקב"ה את המלאך לשטן לבלעם בדרכו זה שלש פעמים, וביאר רש"י (במדבר כב, כו) מה ראה לעמוד בשלשה מקומות — "סימני אבות הראהו", כמבואר במדרש רבה (כ, ד). היינו שהקב"ה היו לו טענות כנגד בלעם, איך תבקש לפגוע באומה שיש לה רצונות טובים, כי 'אבות' העולם הם שורש כח הרצונות של ישראל.

רצונות בלעם - חוצפה כלפי שמיא

ועוד יותר מזה, שכנגד כוחו של משה רבינו - סוד הרצונות דקדושה, התחזק אף בלעם בקליפה בכח הרצונות דהיפך הקדושה. כי בלעם ראה שאין הקב"ה מניחו לילך לפגוע בישראל, והתגבר בתוקף הרצון שלו לשמד, ולא נסוג אחור.

הנה נודע שמשה רבנו עומד בין שמד לרצון, כי מספר 'משה' הוא ממוצע בין מספר 'שמד' למספר 'רצון', כי הוא עומד תמיד להמתיק השמד להפכה לרצון (ליקו"מ רטו). וזה הסוד ש'משה' הוא לעומת 'בלעם', כידוע בחז"ל - כי בלעם רצה לפעול שיהיה 'שמד', היינו שרצה להשמיד את ישראל ולכלותם ח"ו, בהיותו 'יודע דעת עליון' (במדבר כד, טז), ופירשו חז"ל (ברכות ז) שידע לכוין את הרגע שהקב"ה כועס בו, והקשו בתוס' מה כבר יכל לומר בזמן כה קצר, ותירצו שיכל לומר 'כלם', והיינו 'שמד', וכמו שכתוב אצל המן 'להשמיד להרוג ולאבד' וגו'. וכנגדו עומד משה להמשיך את רצונו יתברך בישראל, כמו שרואים במדבר, שהציל את ישראל מ'שמד' ופעל שירצה השי"ת בהם ולא ישליכם מעל פניו ח"ו.

ובן הדבר בקומת הנפש, ש'בלעם' רוצה להשפיל ולהוריד את ישראל ל'שמד' ח"ו, בבחי' 'כלם' ח"ו, לערער על הרצון הקדוש של ישראל ולהחלישו, ובכך ישמיד מהם את נקודתם הפנימית. ומשה מעלה אותם ומעורר בהם את הרצונות דקדושה, ועל ידם מתעוררים לחיים.

אל מוציאים ממצרים - בכח הרצונות

משה רבינו הוא זה שהוציא את ישראל ממצרים, כי בכחו להעלות את ישראל מ'שמד'

אבל רצונות אלו הם בחי' 'חוצפא', וכמ"ש (סנהדרין קה ע"א) 'חוצפא אפילו כלפי שמיא מהני', מעיקרא כתיב 'לא תלך עמהם' ולבסוף כתיב 'קום לך אתם'. וזה שכתב הדברי חיים שאוה"ע מתנהגים ע"י קוסמים ומעוננים שרוצים לקחת שפע באלמות ובחזקה, הנה זהו בחי' חוצפה כלפי שמיא, רצונות שהם היפך רצון העליון. ולא כאלה חלק יעקב וישראל רצונות דקדושה וכיסופין כרצון ה' וכרצון יראיו, ובכל מה שעובר עליהם הם מקיימים בטל רצונך מפני רצונו ית', שרצון יהודי להתנהג כפי רצון השי"ת הוא גדול מרצון עצמו והנאתו.

ועל זה אמרו לגבי בלעם (סנהדרין שם) 'חוצפא - מלכותא בלא תאגא', מלכות בלא כתר. כי 'כתר' הוא 'רצון', כ'צינה ר'צון ת'עטרנו, והרצון הוא כתר ועטרה לאדם, אבל רק רצון טוב יקרא 'כתר', ולכן 'חוצפא' הוא בלא תגא, בלא כתר, בלא החשיבות של רצון.

כח הדיבור בעבודת הרצון

וברי' להגביר כח הקליפה קרא בלק לבלעם, שהיה כוחו בפיו. כח הפה הוא הכח להביע הרצונות טובים. כאשר יהודי מביע ומוציא מפיו הרצון הטוב שלו, הגעגועין והכיסופין, יש לזה הכח לגרום שיתהוו הרצונות ויתקיימו בפועל ממש. וכידוע חומר הענין שלא להוציא מפיו דבר רע, כי הדיבור יש לו כח לעורר חלילה את הדבר כדברי חז"ל (ברכות יט), והרי מדה טובה מרובה שכאשר יהודי מוציא מפיו את הרצונות הטובים שלו, הדיבור עצמו יש לו כח להמשיך הדבר מן הכח אל הפועל, מן הרצון אל המעשה.

וכתב בלקו"מ (קמא לא, ו) "ודע שלא די לאדם

בהשתוקקות בלב בלבד, כי צריך האדם להוציא בשפתיו כיסופיו, ועל זה נסדר סדר התפלות. כי על ידי השתוקקות בלב נעשה נפש ונקודות בכח, וכשמוציא את תשוקתו בפיו אזי נעשה הנפש בפועל, כי עיקר מוצא הנפש הוא מפיו וכו', וגם תרגומו של (בראשית ב) 'ויהי האדם לנפש חיה' הוא 'לרוח ממללא', כי עיקר הנפש מהדיבור, ע"כ. ועוד הרחיב (שם אות ח-ט) במעלת ביטוי הכיסופין הטובים, שיש בזה טובה לו ולעולם כולו, ולעומת זה רעת ביטוי הכיסופין הלא טובים ח"ו.

לדבר ולהוציא בפה ולדבר כיסופין טובים

ובספר ליקו"ה (הל' אומנין ד, כט) כתב "הכלל היוצא למעשה, שהאדם צריך לשמור עצמו מאד מאד מכיסופין רעים וירגיל מחשבתו תמיד לכסוף ולחשוק רק כיסופין טובים, שיתגעגע ויחשוק ויכסוף תמיד להתקרב לה' יתברך ולתורתו ועבודתו. ואפלו כשבאים עליו מחשבות והרהורים של תאוות וכיסופין של הבלי העולם ירגיל עצמו לאחוז מחשבתו להטותה מכיסופין אלו, ולהמשיכה לכיסופין טובים שהם עיקר הטוב באמת לעולמי עד ולנצח נצחים, כי המחשבה ביד האדם להטותה למקום שרוצה.

וביותר צריך לשמור על הדיבור ששם עיקר מוצא הנפש מן הכח אל הפועל, לטוב או להיפך ח"ו, על כן צריך לשמור את עצמו מאד מאד לבלי לדבר שום דיבור רע ח"ו, שעל כל פנים לא יוציא מפיו התאוות והכיסופין של הבלי העולם הזה שבאים על לבו, רק יהפוך הדבר ויוציא בפיו כיסופין טובים, כי ע"י דיבורים של כיסופין טובים יוצאים הנפשות טובים מכח אל הפועל ומציירים אותיות התורה לטוב לעשות פעולות טובות ולהמשיך כל הברכות וההשפעות

עריבות, שע"י הרצונות דקדושה יש עריבות ונעימות בתורה ובמצוות, וכמו שמתחננים בברכות התורה 'ונהיה אנחנו וכו' כולנו יודעי שמך', והיינו שיהיה לנו את כח האמונה ברצון הטוב, שנהיה 'יודעי שמו', יודעים ומכירים בקדושת הרצון, ועל זה מבקשים 'והערב נא וכו'." אל יעשקונו זדים", שנתגבר כנגד כוונת בלעם שרצה לפגוע ברצונות שלנו.

בעולם, ואלו הנפשות טובים הולכים בעולם ומעוררים כל העולם לה' יתברך ולתורתו".

ערוב עבדך לטוב - מתיקות וחשיבות הרצון

אשר על כן, בעת רעוא דרעוין מתחננים בני ישראל שלא ישכחו ממעלת הרצונות הטובים שבהם - "ערוב עבדך לטוב אל יעשקוני זדים" (תהלים קיט), 'ערוב עבדך לטוב' - מלשון

סוד הסתלקות משה על מי מריבה

מכיר את מקומו ורוצה עבודות אחרות, אזי הוא בא לידי אכזבות בכל פעם שאין רצונותיו מתמלאים, עד כי גם העבודה השייכת לו לוקה בחסר, כי אינו מחשיבה ואינו חי בה עם הרצונות הטובים שגורמים להוציאה מן הכח אל הפועל.

עבודת הצדיקים ברצונות

וזהו עבודת הצדיקים להמשיך לבני ישראל את הרצונות כראוי, שכמו שהצדיקים מעלים את נשמות ישראל שלא ירדו מטה ח"ו, ולא יפלו מעבודת הרצונות גם אם נכשלים במעשה, כמו כן מאירים להם שלא יעפילו לעלות ולא יסבו בלכתם חוץ למקומם הנרצה להם מאת הבורא ב"ה, וכך תהיה עבודתם ורצונותיהם באופן הנכון (ועי' בליקו"מ

קמא עו, הובא להלן בפתיחה למאמר "הרצונות באספקלריית אור הצדיקים").

סוד מי מריבה

ולפי זה יש לומר על דעת הצדיקים, שזהו סוד הסתלקות משה רבינו בדבר 'מי מריבה', ונקדים כי השורש הפנימי לחטא 'מי מריבה' נעוץ ביום השני למעשה בראשית, בעת אשר הבדיל אלקי ישראל בין מים למים, ואמרו חז"ל כי היו מים התחתונים בוכים על שנתרחקו ממעון קדשו,

פשר הירידות התכופות בעבודת ה'

הנה ידוע שהסתלקות משה רבינו היתה בזמן רעוא דרעוין, ולכאורה ענין זה אינו מתיישב על הלב, איך אפשר שבזמן רצון כזה יסתלק משה רעיא מהימנא. ולהבנת הענין נקדים לבאר ענין שורשי הנוגע לאור הצדיקים המוכרח לעבודת הרצון, דהנה הירידות התכופות בעבודת ה', מה שהאדם נופל פעם אחר פעם ואינו מצליח לעמוד על משמרתו, היינו מפני הרצונות שאינן כראוי — כשאינו מרוצה ממקומו בעבודת ה' ורוצה עבודה אחרת. כי הרצון הנרצה הוא "רצונינו לעשות רצונך", להיות בטל ונכנע להשי"ת, וללכת אחריו כפי שירצה.

והן אמנם שהרצונות אין להן גבול, ואפילו הפשוט שבישראל יכול לרצות ולהשתוקק ולכסוף לחצרות ה' ולקרבת אלקים, להשגות בתורה ועבודה כאחד הגדולים, כי מי מעכב בידו לרצות, ולעולם לא יניח אדם מהרצון שהוא חוט וחבל נחלתו המקשר בינו לקונו, עם כל זאת צריך הבחנה לדעת את מקומו, כי יש רצונות ויש רצונות, והרצונות הבאים מפני שמרגיש שחסר לו ואינו מרוצה במקומו, זה אינו טוב, וכאשר אינו

מי מריבה - ריב הרצונות לצאת אל מחוץ לגבול האדם

וזה הענין חזר ונשנה במי מריבה במדבר, שהיו ישראל מתקשים בהנהגת השי"ת עמם, ותקצר נפש העם בדרך אשר נהגם השי"ת - ולזה ייקרא 'מי מריבה', שיש רצון לחלוק על השי"ת. וביותר מתבטא 'מי מריבה' על נסיון בענין 'רצונינו לעשות רצוניך', שאין ההכנעה במקום ה'רצונות', כי 'מים' מורה על רצון, כנ"ל. ובזה שלא הסכימו להנהגת הבורא במקום מים, היה זה מאת השי"ת כביטוי לחוסר ההכנעה בענין הרצונות.

הסתלקות משה על דבר הרצונות ברעוא דרעוין

ובזה יובן הסתכלות פנימית על הסתלקות משה, שלא היה זה כ'עונש' כנראה ע"פ פשט, אלא כדי לתקן את הרצונות של בני ישראל. כי הנה סוד הסתלקותו בזמן רעוא דרעוין הוא ההתכללות בדרגא המאירה בזמן זה, דהיינו כח 'מסירות נפש', כמבואר בכתבי האריז"ל בתפילת מנחה 'ועל מנוחתם יקדישו את שמך'. ומסירות נפש בכלליות פירושה שמוסר עצם מציאותו להשי"ת, וזהו הרצון. שהרי רצון האדם הוא הנקודה היותר פנימית שלו, ה'יחידה שבנפש'. ושלימות הרצון הוא שחי כרצון קונו בלי שום חשבונות עצמיים. ונמצא שהסתלקות משה רבינו היתה התכללות ועליית נפשו אל דרגא זו.

וידועים דברי המאור עינים (משפטים) כי "נאמר במשה רבינו (דברים לד, ו) "ולא ידע איש את קבורתו", והוא על פי מ"ש בזה"ק ד'אתפשטותא דמשה בכל דרא', ולזה ענין בחי' משה הוא גנוז באדם הישראלי. ולא ידע איש את קבורתו, פי'

וכמ"ש במדרש (בר"ר ה, ד) "אמר רבי ברכיה לא פירשו המים התחתונים מן העליונים אלא בבכיה, זה"ד (איוב כח, יא) 'מבכי נהרות חבש'. ובתקו"ז איתא (יט:) שהיו בוכין ואמריין 'אנן בעיין למהוי קם מלכא עלת העלות'.

ומבואר במדרש תהלים: "בבכי נתפרשו המים התחתונים מן העליונים, אמרו 'אוי לנו שלא זכינו לעלות למעלה להיות קרובים ליוצרנו'. מה עשו, העיזו פניהם ובקעו תהומות ובקשו לעלות, עד שגער בהן הקב"ה, שנאמר (נחום א, ד) גוער בים ויבשהו". הרי שהרצונות של המים התחתונים, שאע"פ שכך נאה ויאה להיותם מתאווים ומשתוקקים למהוי קמי מלכא, ואף לבכות על רצונם להיות קרובים ליוצרנו (ואף קיבלו שכר על זה), אמנם עברו את הגבול במה ש'העיזו פניהם ובקעו תהומות ובקשו לעלות', בחי' המעפילים לעלות. וזו היא העפלה שאינה רצויה, כי בזה נתגלה שאינם מסכימים להנהגת ה' עמהם, וזה בחי' 'מי מריבה'.

כאיל תערוג על אפיקי מים

וזהו השורש בכלליות לכל המושג בבריאה שמתנסים בהכנעת הרצונות שיהיה אל מה שרוצה השי"ת. שכך המשיל דוד המלך ע"ה את הרצונות להשי"ת לצמא למים, וכמ"ש (תהלים סג, ב) "צמאה לך נפשי כמה לך בשרי בארץ ציה ועיף בלי מים", וכן אמר (שם מב, ב) "כאיל תערוג על אפיקי מים כן נפשי תערוג אליך", כי החשק היותר גדול המצוי בעולם הוא הצמא למים (מי השילוח, בחוקת). והרצונות והחשק צריכים להיות בבחי' 'על מי מנוחות ינהלני', אבל אם הם יוצאים מגבול הראוי אז נעשים בחי' 'מי מריבה'.

באר חפרוה שרים - כח הצמצום

וראה בזה בליקו"ה (ר"ח ה"ד אות ט) וז"ל: "וזה בחי' 'באר חפרוה שרים כרוה נדיבי עם במחוקק במשענותם', ודרשו רז"ל שכל נשיא ונשיא היה ממשיך במקלו מימי הבאר לשבטו, כי באר מים חיים זה בחינת התגלות אור אין סוף, שהוא מקור חיים, כמו שכתוב (ירמ' ב, יג) 'אותי עזבו מקור מים חיים' וגו'. ואי אפשר להמשיך מימי הבאר, שהם התגלות אלקותו יתברך כי אם על ידי צדיקי הדור, שהם בחינת שנים עשר נשיאים, שכל אחד ממשיך האור הזה לשבטו בהדרגה ובמדה בבחינת במחוקק במשענותם, דהיינו על ידי המטה, שהוא בחינת 'מחוקק', בחינת חקיקה ורשימה, בחינת צמצום, שהנשיאים יודעים איך לצמצם האור כראוי להמשיך בחינת מימי הבאר לשבטו, שהוא בחינת התגלות מלכותו יתברך בהדרגה ובמדה".

ויש להמתיק בדבריו, כי 'מקור' בגימ' 'רצון', שהצדיקים ממשיכים רצון מ'מקור מים חיים', היפך ה'מי מריבה'. 'מי מריבה' הם חציבת 'בארת בארת נשברים אשר לא יכילו המים' (ירמיה ב יג), שהאדם נשבר ונופל מרצונות כאלו שאינם בצורה נכונה, ולעומת זה מים חיים הם רצונות במקום שהאדם עומד והם נותנים לו חיים ותקוה.

שלא ידעו היכן משה קבור וגנוז, כי באמת הוא נגנוז ונקבר בדעת של כל אחד ואחד מישראל". ולפי דברינו יבואר שבאותה שעה שנסתלק משה נתכלל בדרגת 'רצונינו לעשות רצוניך', ונהיה דבר זה שנכנס כוחו בכל אחד מישראל ללמד לו דעת ולהאיר בו אור הרצון.

הרצונות בכח הצדיקים

ובשפת אמת (חקת תרל"ד) הביא מהחידושי הרי"ם עה"פ 'באר חפרוה שרים', שהכוונה לצדיקים שהם שרים כי לבם ברשותם, 'כרוה נדיבי עם', חפירה הוא למצא מעיין נובע, וכרייה היא להוסיף עומק, כי למצוא התחדשות הוא על ידי הצדיקים, ואחר כך יכול כל אחד למצוא יותר על ידי הנדיבות והתשוקה שיש בלבו, ע"ש.

ולעניננו, 'נדיבי העם' הם כל אחד ואחד מישראל, שיש להם רצונות טובים בעבודת ה', העובדים את ה' ברצונות טובים, וה' שרים' הם הצדיקים שהם המקור לרצונות ישראל כדי שכל 'נדיבי עם' יוכלו לעמוד כל אחד בנקודת העבודה שלו. החפירה והתחדשות הרצון צריכים להיות בכח הצדיקים, רק הכרייה, שהיא תוספת רצון ותשוקה ונדיבות הלב, והחיים עם הרצון, זה שייך לכל יהודי, אבל לולי כח הצדיקים המכוונים את הרצונות אפשר היה לצאת חוץ למקום והגבול וליפול לגמרי.

הן יקטלני לו איחל

ומהדהדים באזנו 'מה כבר פעלתי במשך השבוע, ומה כבר עשיתי, ואיך גם עבר עלי השבת'. ולפעמים מהרהר בחלישות הדעת על העתיד, כשרואה שאין אצלו שום שינוי, וחושב לעצמו,

להאמין בחשיבות הרצונות בסיום השבוע

בזמן רעוא דרעוין, לקראת צאת השבת, כאשר השבוע העבר כולו חלף והלך לו, עושה היהודי לעצמו חשבון נפש, מחשבות צצים בלבו

רגעי ההסתלקות עם כח הרצון

וכך נראה גם סוף חיי היהודי עלי אדמות. כידוע שלפני הסתלקותו של יהודי מן העולם רוצה היפך הקדושה לבלבלו ולהכניס במחשבתו הרהורי כפירה וכד', ולכן יש מושג של 'מסירת מודעה' שכל מה שיאמר טרם הסתלקותו יהיה הכל בטל ומבוטל, והכל בא רק מהיצר העומד עליו לבלעו עד הרגע האחרון. ויש לבאר בזה, שהבלבול הוא הטענה הארסית המפעפעת בלב היהודי, שטורדת את מנוחתו ושוברת את לבו, והיא - 'מה כבר פעלת בעולם', ומשם והלאה אין לו כבר מקום להתגבר ולעמוד בקדושה, כי הרי ממילא אין לו כלום. ועל זאת מוסר מודעה: "רבש"ע, תן בי כח שברגעי האחרונים ששום דבר לא יבלבל אותי, ואוכל להשיב את לבי עם 'הרצונות שלי אליך', אכן אין לי כלום, לא פעלתי דבר, אבל אני קשור אליך ברצונותי הטובים". מיתה מתוך דעת כזו נקראת 'מיתה נשיקה', 'רצון ברצון נפגשו', הרצונות שלי אליך - והרצון שלך אלי.

הנהגת הפשיטות היא עבודת הרצון

וזהו סוד הגילוי הגדול של 'פראסטיק' (ליקו"מ ח"ב עח) שנאמר לפני ההסתלקות, שמבואר שם מעלת ה'איש הפשוט' שאין לו שום דבר, ועוסק בדברים פשוטים, ועבודתו בעת פשיטותו היא רק ברצונות וכיסופין. דוקא בעמדו לפני הסתלקותו גילה את ענין הרצונות, שזהו האופן שמסתלקים מן העולם.

ועבודה זו נקראת 'הדרך לארץ ישראל', היא הארץ העליונה הנקראת "ארצות החיים", מקום נשמות ישראל. כי הנשמה מתענגת מהכיסופין והצמאון להשי"ת (שיחור"ה אות רנט), ולכן

'במה אכנס שוב לימי השבוע בשמחה וטוב לבב, מה ישתנה השבוע הבא מלפני כן, הרי הכל נראה כמו שנראה'.

מסירות נפש ברעוא דרעוין

אמנם, בזמן רעוא דרעוין הוא זמן 'מסירות נפש', 'נפש' הוא הרצון, כדכתיב (בראשית כג ח) 'אם יש את נפשכם', ויהודי מחשיב את עבודת הרצון ומוסר אותו להשי"ת, לרצות ולכסוף להיות אתו עמו ואצלו כביכול, ובכך יש ליהודי הכח להחשיב גם את הרצונות שהיו לו במשך כל השבוע, ובזה מעלה את כל השבוע לרצון לפני השי"ת. וכך גם פותח את השבוע הבא, שתאיר בו עבודת הרצון.

הרצון שישאר לעולם

ברעוא דרעוין מאיר השי"ת ליהודי: "אני לוקח הרצונות מכל המקומות שנפלת לשם, אני יודע שהרצון שלך תמיד אלי, ולעולם אין רצונך להתרחק, ואל תחשוב שאין לך כלום, האמן שאתה כן עובד את קונך, ומעולם לא זזת ולא התרחקת ממני". וזהו הסוד של 'מעולם לא זזה שכינה', כלומר, שאפילו בזמן של חורבן, לעולם נשאר הקירוב של 'מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה'.

בי כל דבר ניתן לקחת מהאדם, לבד מרצונותיו הטובים, וכמ"ש (איוב יג, טו) "הן יקטלני לו איחל" - כל מה שיעבור עלי, עדיין אני רוצה בו ומיחל אליו ית'. וזהו סוד הכתוב (איכה ג, כא) "זאת אשיב אל לבי על כן אוחיל לו", שכאשר ירמיהו הנביא ראה בנבואה את כל מה שעתיד להיות אחר החורבן שלא יישאר כלום, בכל זאת אמר 'על כן אוחיל לו' - על דרך 'הן יקטלני לו איחל', כי הרצון והייחול לעולם יוותר.

אותו לשום אדם רק לך, כי מי יחשיב אותו, הלא אין מקום לרצון בעולם, ורק אתה לבדך יודע מה שבלבי אליך, ואתה מחשיב זאת ומאמין בי. וזה נקרא 'רצון ברצון נפגשו', כי יהודי שיש לו רצונות טובים וחי באור הזה להאמין ברצונותיו, הרי הוא מתעלה למקום שאין שם איש זולת השי"ת והסתכלותו הטובה כביכול, והוא הנקרא דרגת 'עלה ברצונו הפשוט', היינו כביכול היכלות פנימיים, מחשבתו הקדומה טרם כל יציר נוצר. מתחנן היהודי, רבש"ע תן לי הכח להאמין שמקומי ומצבי נמדד כפי רצוני הטוב.

נקרא מקום תענוג הנשמות בשם 'ארץ' מלשון 'רצון', הרצונות שיש ליהודי אל השי"ת, "מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה", וה'דרך' לזכות לזה הוא בכח הרצונות בעולם הזה. ואף גם בארץ התחתונה למטה, 'ארץ ישראל', יש בה הארת הרצון, והדרך לזכות לקדושתה הוא בעבודת הרצון, עבודה של פשיטות.

סיפור הרצון להשי"ת

ואני תפלתי לך הוי"ה עת רצון, רבוש"ע 'ברוב חסדך ענני' שאאמין שהרצון יש לו ערך. ותפלתי היא דוקא 'לך הוי"ה', אי אפשר לי לספר

עבודת הרצונות באור הצדיק

ובדרכו של משה הולכים הצדיקים המאירים לישראל: 'תחשיב את רצונותיך, ועל אף שעובר עליך מה שעובר, ונמצא במקום שאתה נמצא - הרי יש לך רצונות טובים, וזהו עיקר החשיבות, והוא האמת שלך'. ואם יהודי מחשיב את רצונותיו וחזק בקרבו לבל יפול ממכשלותיו, בין כך ובין כך יעבור את העולם בכבוד שמים, בתורה ותפילה, במצוות ומעשים טובים.

ובכך מתפרש הכתוב (תהלים כג, ד) "גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי". והמובן הפשוט הוא, שאפילו במצבים היותר קשים רח"ל, איננו מפחד כיון שהקב"ה עמו. אבל יש לומר עוד, שדוד המלך אמר אפילו במצבים היותר קשים ברוחניות, 'לא אירא רע כי אתה עמדי', ובמה אתה עמדי, כיון שיש לי רצונות אליך, בכך לא אירע רע.

וענין האמונה בצדיקים המאירים הסתכלות זו, יובן בדרך משל לאדם שכבר שבעים שנה יש לו איזה חולי, והנה בגיל זקנה ושיבה לאחר

הקדמה

נקודת העבודה ברעוא דרעוין היא בהארת הרצון, והמשכת ההארה היא מקדושת נשמת הצדיקים, ובפרט אלו שנסתלקו בשעה זו, וככל שנתבאר במאמרים הקודמים. ובמאמרים דלהלן יתבאר בע"ה כי לעבודה זו בהכרח לאמונת חכמים, להאמין בדבריהם כשמאירים זאת, וכפי שעשה משה רבנו בדבריו עם כלל ישראל, ונבחר לכך מאתו יתברך להגביה ולרומם את נפשות ישראל, כמבואר במדרש על הפסוק 'כי תשא את ראש בני ישראל', שמשה זוקף ראשן של ישראל, ע"י שמאיר להם את האמת, שהבקשה שבקשו קודם מתן תורה 'רצוננו לראות את מלכנו' ו'רצוננו לעשות רצונך', נמצאת תמיד בחדרי לבם, שלעולם נותר נקי ולא נפגם - גם אם נכשלו במעשה. וגם זה נכלל במש"כ (שמות יט) 'וגם כך יאמינו לעולם', שיש להאמין בדברי הצדיקים על אודות קדושת ישראל ומעלתם, גם אם לא נראה כך בחיצוניות.

היהודי, כאשר שומע זאת הוא מנסה להתקומם וצועק, מה אתה מדבר אתי דברים זרים כאלה שאינם מתאימים למצבי כלל, שרוי אני בחושך ובאתי אליך שתועיל לי ותעשה משהו לשנות את מצבי, שתתן לי תורה ומצוות ומעשים טובים ותנקה אותי - ותחת זה אתה אומר לי, שבמקום בו אני עומד 'אני טוב', חוששני שאתה מקרר אותי, את לבי ורצונותיי, הולך אני מכאן. הרי מכיר אני את עצמי כבר שבעים שנה ואתה אומר לי דברים כאלו בפעם הראשונה שאתה פוגש בי, בודאי אין זה כי אם מחוסר היכרותך באמת עם מצבי. אבל על היהודי לידע שדיבורים כאלו מעוררים את הצדיק לבכי, עליו ועל נשמתו התועה שאינה נותנת לעצמה להכיר בערכה האמיתי, וכן נשמת היהודי אף היא בוכה, חבל חבל. כי הצדיק מאיר ליהודי שהאמת היא שאף פעם לא רצה להתרחק מהשי"ת. (וראה בספר בעל שם טוב ואתחנן אות ט' 'והפיץ ה' אתכם בעמים וגו' ועבדתם שם וגו' ובקשתם משם את ה' אלהיך ומצאת, ע"ש).

ובסודן של דברים, דוקא בכח הצדיק זוכים להאמין בזה, בסוד 'צדיק יסוד עולם' הנקרא 'צנור', ו'צנור' אותיות 'רצון', כי הצדיק מעטר את ישראל ברצונות טובים, ומחדיר בהם אמונה להחשיבם, ובלעדיו אי אפשר. וזהו וגם 'בך' יאמינו לעולם - עמך ועל ירך יאמינו. יעזור השי"ת שנזכה להאמין בזה בקדושת הרצונות ולחיות בהם. ויהיו נא אמרינו לרצון' - שיתגלה בבני ישראל אור הרצון.

שכבר עברו שנים רבות - בא אל הרופא לטפל במחלתו. הרופא בודק את החולה, ואחר קצת שיקול הדעת הוא מסביר לו בטוב טעם ודעת מה הוא שורש החולי ואיך ניתן לרפאו. האיש החולה מתרגז ואומר לרופא, איך תעזי בכמה דקות כבר לומר מהו סוד המחלה, הרי אני כבן שבעים שנה ולא זכיתי לידע את סוד המחלה, ואיך אשמע אליך שבכמה דקות מתיימר אתה להכירה כל כך, ועוד להעזי לתת לה רפואה.

והרופא אף הוא עונה כנגד החולה, אתה מעולם לא עמדת על חוליך, מה שהנך מכיר זה רק החיצוניות והתוצאות הנגרמות מתוך החולי, אבל אני למדתי חכמת הרפואה ואני מכיר פנימיות הגוף והנפש, וברגע שאני רואה את תוצאות המחלה יודע אני כבר היטב שורש הדברים, על כן אם תשמע לי יערב לך מכאן ולהבא, ובעיניך תראה איך יפוגו הכאבים ויקל לך.

ולהבריל אלף אלפי אלפים הבדלות - כך הוא אצל הצדיקים. יהודי מרגיש כמו שמרגיש, הוא כבר זקן, בן ארבעים חמשים או אפילו ששים ושבעים שנה, ומונח במקום שמונח ועובר עליו מה שעובר, והצדיק בא אליו ולוחש על אוזנו ומדבר על לבו, ואומר לו 'דו ביסט לעכטיג, דו ביסט גוט', אתה כן טוב, אתה ממש מאיר, השי"ת רוצה בך ואתה רוצה את ה'.

הרצונות באספקלריית אור הצדיקים

מעלת התקרבות לצדיקים. כי יש בחי' "צמאה נפשי", דהיינו כמו מי שהוא צמא מאד, ששותה אפלו מים הרעים. כמו כן גם בעבודת הבורא ית', יש בני אדם שהם תמיד בבחינת צמאון, ולומדים ועובדים עבודתו תמיד, והם תמיד בבחינת צמאון, כי נפשו שוקקת תמיד לעבודת הש"י, אך שהוא בלא זמן ושכל. כי 'לפעמים במולה של תורה היא קיומה' (מנחות צט), כמ"ש "עת לעשות לה' הפרו תורתך". וזהו מעלת התרבות בצדיקים, כי הם עושים גבול וזמן לכל יהיה בבחינת צמאון" (ליקו"מ קמא עו)

החן והרחמנות שיש ליהודי אצל השי"ת

ולבאר הדבר: הנה ידוע כי יש שלש עשרה מדות של רחמים, כדכתיב בפ' כי תשא (שמות לד, טז-יז) 'ויעבור ה' על פניו ויקרא' סדר י"ג מדות של רחמים, ובקדושת לוי (פר' שלה) כתב בשם המגיד הק' ממעזריטש שהי"ג מדות של רחמים הם לעומת הי"ג מדות שהתורה נדרשת בהם, והן כסדרן, אל - קל וחומר, רחום - גזירה שוה, חנון - בנין אב. כי מידת 'רחום' הוא 'גזירה שוה', שמשוה הבורא את עצמו כביכול לברואיו להתחבר עמהם בכדי לרחם עליהם, כי לרחם על העני צריך לצמצם את עצמו ולדבק עצמו בצער העני, לכן 'רחום' הוא גזירה שוה - שהנותן יורד ומשתווה אל המקבל כדי למלא לו צרכיו, כן הקב"ה בישראל עמו. ומדת 'חנון' הוא 'בנין אב', שכן יש לו 'חן' גבי 'אביו', והוא ממדות הקב"ה שישראל יש להם חן בעיניו כבן אצל אב, ע"כ. ועל יהודי להאמין בחן וחסד שיש לו אצל השי"ת והנחת רוח שיש להשי"ת ממנו, כמו אב מבנו חביבו.^ט

חן היהודי על קונו

ולבן בפסוקים בפרשת כי תשא, בפרשת התגלות הי"ג מדות של רחמים, חוזר הרבה המושג 'חן' - 'כי מצאת חן בעיני' וכיו"ב. ואע"פ שמוזכר כלפי משה, הרי משה הוא 'שלוחא דידן', שלוחן

המכשול ברצונות 'על דעת עצמו'

הנה בעבודת הרצונות יש לעורר ענין נחוץ למאד, כי יהודי מצד אחד עליו לחיות ברצונות, להשתוקק יותר ויותר, כך שהרצונות טובים יהיו נר לרגליו. אך מצד שני צריכים שיהיו הרצונות מכוונים על דרך שהצדיקים מלמדים ומאירים ליהודי, ולא יהיו על דעת עצמו. ולמשל קורח היו לו רצונות טובים, "כי כל העדה כולם קדושים", וביקש גם כהונה, וזה היה לו למכשול גדול. אכן על יהודי להקשיב ולהבין מה שהצדיק מלמד 'כיצד' לחיות ברצונות טובים, אבל כשהרצונות הם על דעת עצמו ניתן להכשל בהם.

בח הרצון הוא 'יחידה שבנפש', והנפש היא ה'מלכות', דרגת כלל ישראל המקבלים מהצדיקים, וכח 'יחידה שבנפש' הוא הרצון שב'קומת המלכות'. ובכדי שלא לטעות בזה, על ה'מלכות' לשמוע מה אומר המרכבה לז"א, הוא הצדיק הנקרא 'צדיק יסוד עולם'.

וענין זה רמוז בתחילת ספר יצירה: 'ואם רץ לבך שוב לאחד', שיהודי יש לו רצונות והוא רץ ורץ, אבל עליו לשוב למקומו, 'מקומך אל תנח', וכפי שמלמדים הצדיקים.

^ט ועל פי זה מבאר ה'קדושת לוי', כי בחטא העג' חטאו נגד השי"ת, אבל בשליחת המרגלים היה העון נגד כנסת ישראל, דהיינו שלא האמינו במדת 'רחום' שהשי"ת משה ומדבק עצמו בישראל, וכן לא האמינו במדת 'חנון' שיש לישראל חן בעיני השי"ת, ואשר לכן נסוגו אחר ונכשלו בעצת המרגלים. ולכך משה רבינו לא הזכיר בתפילה זו 'רחום וחנון', רק מ'ארץ אפים' והלאה, כי לא היו יכולים להמשיך אז מדות הללו מפני שפגמו בהם.

אפרים אם ילד שעשועים על כן המו מעי לו', לחיות חיים של אמונה ב'טובה אני בעיניו' - בעיני השי"ת, אי אפשר בלתי כח הצדיק.

יהודי כשהוא לבדו אינו מסוגל להתחבר ולהתהלך בהרגשת 'רחום וחנון' בלתי אור הצדיק. דבר זה גילה הקב"ה למשה רבינו, הוא הצדיק, ורק על ידי ההתקשרות למשה שייך שנפשו של יהודי תוכל לשמוע ולהאמין, להתחבר ולחיות בזה.

ועל ידי זה מכוונים הצדיקים הרצונות על דרך הטוב והישר, כי מלמדים כיצד יהודי מוצא חן בעיני ה', ע"ד 'חן אשה על בעלה', ואיך השי"ת רווה ממנו מלא חפניים קורת רוח, וכאשר יהודי משיג זאת וחי באור זה אזי הוא מכיר את מקומו ושואף להיות שם, כי מרגיש שהשי"ת שבע רצון ממנו ומעבודתו, ועי"ז מתיישבים ונרגעים הרצונות שבו על דרך האמת, ומתנוצצים בו רצונות חדשים ואמיתיים השייכים לו לפי עניינו, ולפי מקומו ושעתו.

ברוב חסדך - בחי' עתיק ורצון

בזמן רעוא דרעוין, בהמשכה כזה של אריכת אפים, ע"י כח הצדיקים דערהערט א יוד שיוכל להאמין בנקודת עבודה שלו בכל מצב שהוא, הוא מאמין ברחמנות של הקב"ה ובחביבות שיש לו לפני קונו בכל מצב שהוא, אפילו כאשר לא נראה באיתגליא שהוא ראוי לרחמים וחסדים, ומתעורר ברצונות ראויים.

של כלל ישראל (ראה רש"י שמות לב, ז). וכן במגילת אסתר, אשר בפנימיות בכל פעם שמוזכר 'המלך' - הכוונה על מלכו של עולם כנודע, וכמה פעמים דיברה מענין ה'חן' שמוצאת לפניו, 'וטובה אני בעיניו', כי באמת כך חש יהודי אצל השי"ת - 'וטובה אני בעיניו'. והוא הנקרא 'חן אשה על בעלה' (סוטה מז.). ואפילו 'דער שוואכסטער איד' יש בו חן אצל השי"ת. ואם היה יהודי משיג דבר זה [ווען א איד וואלט דאס דערהערט], היה זוכה להמשיך השלש עשרה מדות של רחמים.

הרצונות באמונה בשביעות רצון הקב"ה ממנו

והנה, ענין ה'רצונות' הראויים תלוי באמונה זו, כי לפעמים הרצון נובע מחוסר נוחות במקומו בעבודת ה', והוא ברצונו הטוב לעשות נחת רוח ליוצרו ולמצוא חן בעיניו, מתגברים אצלו רצונות להגביר חיילים לתורה ולעבודה ולזיכוי הרבים וכיו"ב, אכן כמה פעמים הרצונות הללו הם למכשול לאדם בעבודתו הצרופה בינו לבין קונו ומילוי תפקידו האמיתי והנרצה בעולם, צו דערהערן מה טוב בעבורו ומה ה' דורש ממנו, ונמצאת תקנתו קלקלתו, וכמו שאירע לקרח.

אמונה במידת 'רחום וחנון' ע"י התקשרות לצדיקים והנה השגת וקליטת דבר זה עד כדי שיתיישב על הלב שהשי"ת הוא 'רחום', היינו שבאמת השי"ת משהו עצמו כביכול אל היהודי אל מקומו באשר הוא שם, ומביט עליו בהסתכלות של רחמים, וכן השגת האמונה שהשי"ת הוא 'חנון', שיש ליהודי 'חן' כזה אצל השי"ת, 'הבן יקיר לי

לעשות רצונך אלקי חפצתי

משל השועל

איתא במדרש (בראשית רבה פרשה עח, ז) "א"ר לוי ארי הוה כעס על הבהמה והחיה, אמרין מאן אזיל ומפייס יתיה, אמר להון הדין תעלא אתון להכא, דאנא ידע תלת מאה מתלין ואנא מפייס יתיה, אמרין ליה אגומין. הלך ציבחר וקם ליה, אמרו ליה מה דין, אמר להון אנשית מאה, אמרין ליה אית במאתן ברכאן, הלך ציבחר וקם ליה, אמרין ליה מה דין, אמר להון אנשית אף מאה, אמרו ליה אף במאה ברכאן, וכיון דמטא תמן אמר אנשית כולהון, אלא כל חד וחד יפייס על נפשו", ע"כ.

[תרגום המדרש: הארי כעס על הבהמות והחיות, אמרו מי ילך ויפייסנו, אמר להם ההוא שועל, בואו הנה, כי אני יודע שלש מאות משלים ובהם אפייס אותם. הסכימו לילך עמו. הלך מעט, ונעצר. אמרו לו מה זה, אמר להם שכחתי מאה משלים. אמרו לו יש גם במאתיים די פיוס לברך את המלך. הלך עוד מעט, ושוב נעצר. אמרו לו מה זה, אמר להם שכחתי עוד מאה משלים. אמרו לו גם במאה יש די לברך את המלך. כיון שהגיעו לשם, אמר שכחתי כולם, אלא על כל אחד אחד לדאוג עבור עצמו לפייס את המלך].

הפיוס לפני המלך ה' הוא 'רצוננו לעשות רצונך'

ו"ש להבין העומק שבזה המשל, וכבר הקשה כן ה'תולדות' (בספר בן פורת יוסף) על השועל, בתחילה מאי קסבר ולבסוף מאי קסבר. ובכלל צריך להבין איך באמת באים למלך לבקש מחילה בלא כלום. אכן י"ל כי באמת באו למלך ואמרו לפניו, 'אדוננו

המלך, אמת שחטאנו והעוינו, הכל אמת, אבל הרצון שלנו היה לעשות רק טוב, רצינו אותך. 'לבוחן לבבות ביום דין', הלא כל הנסתר אתה יודע, ולפניך גלוי עד כמה אנחנו רוצים לעשות רצונך, וכמה אנו חפצים ליראה את שמך. מה שעשינו עשינו, אבל כל מה שעשינו לא היה מפנימיותנו, פנימיות לבבנו היא רק לעשות רצונך, רצוננו לראות את מלכנו'.

ההכרה שאין לנו כלום כי אם הרצון הטוב

וזהו סוד השועל, היינו הבעל תפילה שאמר בתחילה שאפשר לסמוך עליו, ולבסוף אמר שלא יסמכו עליו כי אין לו כלום. שניהם אמת, ודבר אחד הם. שבאמת יש ויש לסמוך על הצדיק, אכן הסמיכה על הצדיק היא גופא לענין זה, שידע היהודי שאין במה לפייס את המלך כי אם ב'רצונות', שלאחר כל מה שאפשר לקטרג עליו, סוף סוף יוכל היהודי לומר בבטיחות - רציתי אותך, רבוננו של עולם, והרי רק אתה יודע כמה אני רוצה בך. וכמה יקר וחשוב אצל מלך מלכי המלכים הקב"ה כל רצון טוב של יהודי.

לפעמים נוטלים הצדיקים הכל מן האדם, ונשאר אך כח הרצון

אכן מצוי לפעמים אחר ההתקרבות לצדיקים, שיהודי מוצא את עצמו ממש בלא כלום, והענין נובע ממה שהצדיקים - שלוחי דרחמנא, מסלקים ממנו את ה'שכל', היינו ההסברים השכליים שלו, עד שרואה שאין לו כלום כי אם דבר אחד, לצעוק להשי"ת 'באשעפער, רצוני לעשות רצונך', 'רצוננו לראות את מלכנו'.

וכל אדם לא יהיה באהל מועד

עבודת הצדיקים ברצון הנסתר והנעלם

עבודת הצדיקים בזמן רעוא דרעוין לעורר את כח הרצון בנפשות ישראל על ידי משה רבנו שנסתלק בשעה זו, כי שכל האדם מוגבל וחסר, אינו יכול להשיג ולהתעסק בעבודה זו מדעת עצמו, כיון שכל כך נעלם ורחוק מעיניו לראות את החשיבות והמעלה של הרצונות הטובים, והוא ממש היפך מדרכי העולם והשכל האנושי שמודד כל דבר כפי המעשה.

ולזה צריך את כח הצדיקים, שכל עבודתם ומציאות חייהם בינם לבין קונם, ומה שמתגלה מהם לחוץ אינו אלא כטיפה מן הים ביחס לעצם דביקותם בהשי"ת, ועיקר עבודתם בצנעה ובהסתר בינם לבין קונם, יושב בסתר עליון, ולכן הם מלמדים לנשמות ישראל שידעו מגודל יקרת הרצונות שלהם, וזהו עיקר שליחותם לדבר על לבם ולעורר בהם את הנקודה הנסתרת מהם, וללמדם כיצד להחשיב ולייקר את הרצונות, שזהו עצם מציאותם, ובזה הם מסתלקים מן העולם, כמו שמצינו אצל ר' שמעון בר יוחאי, שאמר על עצמו ביום הסתלקותו 'בחד קטירא אתקטירנא'.

עבודת כהן גדול - מצח הרצון

וזהו עבודת הכהן גדול שנכנס לפני ולפנים, מקום הסתר, שעושה את עבודתו בחשאי ומדבר בינו לבין קוננו, (ועי' תרגום יונתן במדבר לה כה, וזהו"ק אמור), ומעלה כל הרצונות של בני ישראל שנושא אותם על לבו, ושם מלבין עוונותיהם על ידי שמגלה

אמיתות רצונם הטהור, שחפצים לעשות רק רצונו ית'. ולכן "וכל אדם לא יהיה באהל מועד" (ויקרא טז) ואמרו חז"ל (ירושלמי יומא כז:) - אפי' לא מלאך ולא שרף, כי אין לשום נברא מששת ימי המעשה השגה ברצון היהודי, שקדם לבריאת העולם, בשעה ש'עלה ברצונו הפשוט'.

ואף הצדיקים ד"עבדי עובדא דאהרן" (יומא עא.) מעוררים טהרה בנשמות ישראל, ע"י שבאים ומלמדים אותם להחשיב ולייקר את פנימיות רצונם הטוב, ולא להסתכל על חיצוניות הפעולות והמעשים כנראה לעיניים, כי "הוי"ה יראה ללבב" - פנימיות הלב העולה על המוח, שם נמצא תמיד לב יהודי נקי וזך, אהוב וקרוב, שיש לו רצונות טובים.

וכל אדם לא יהיה באהל מועד

ועומק הענין יובן ביותר ע"פ משל לשניים המדברים ביניהם סוד, וניצב שם אדם שלישי שאינו מבין שפתם - שאינו מפריע להם וכאילו אינו, כי מפריע הוא רק אחד שמבין ומשתף את דעתו. וכמו כן ההסתכלות במה שאין בקה"ק מלאך ושרף, כי הכה"ג מעורר אז בפנימיותם של ישראל בינם לבין השי"ת את דבר הרצונות, בבחינת "שובו אלי ואשובה אליכם" (מלאכי ג) - והרי אין בנבראים מי שמבין בסוד הפנימי הזה, ואפילו אם היו מלאכים ושרפים נמצאים באותה שעה שישראל מדברים עם השי"ת את הסוד בינם לבינם, לא היו מבינים דבר וכאילו אינם'.

רצונות האדם גנוזים ממנו

ועוד יובן הטעם שלעבודת הרצונות צריכים את כח הצדיקים, כי האדם עצמו אינו יודע להכיר בעומק הרצונות שבו, ונצרך לזה להיות אמונה בצדיקים המגלים לו שגנוז בתוכו מה שהוא בעצמו אינו יודע. כי אף שיהודי צריך להיות שופט על עצמו, להיות בעל חשבון הנפש על מעשיו – אך עליו לדעת שאינו יכול לשפוט את הרצונות שלו, שהם בבחי' אין, וגבוהים למעלה מההשגה הידועה לו על עצמו.

בגלל שהוא היחיד שהיה למעלה בשעת החטא, וראה את פנימיות לבבות ישראל באותה שעה - כי היה מצוי במקום של "עין לא ראתה אלקים זולתך". אותה הבחינה המתגלית כאן למטה בקודש הקדשים, בעת שנאמר עליו "וכל אדם לא יהיה באהל מועד" - אפי' לא מלאך ולא שרף. כך היה משה רבינו למעלה במקום כזה של "וכל אדם לא יהיה", ובמקום הגבוה הזה ראה את עומק פנימיות נפשם ונשמתם של ישראל בשעת החטא.^א

הצדיקים מגלים את הרצון הפנימי

אכן הצדיקים פותחים את לב היהודי ומגלים לו את רצונותיו ומלמדים אותו להחזיק בהם. ואפי' בשופטך את עצמך להיות ממארי דחושבנא, אך בל תשפוט לבדך את רצונותיך, כי אין לך כח השפיטה השלימה על חלק ה'יחידה' שבך, הרצון הגבוה מן הכל, כשמן הצף על גבי המשקים ואינו מתערב בהם, (עי' רש"י קהלת ז, א). חשבונותיך והסתכלותך על עצמך, הם בבחי' האדם שעליו נאמר (ויקרא טז) "וכל אדם לא יהיה באהל מועד". רק כח הצדיקים יכולים לגלות לאדם על אודות המקום הפנימי הזה – וכפי שביום הכיפורים אין בכוחו של יהודי להגיע לכפרה לבדו, ללא שילך לפניו כח הכהן שיכפר בעדו ובעד ביתו ובעד כל קהל ישראל (שם).

משה ידע פנימיות לבם של ישראל בשעת החטא

ולמען הגילוי הזה נבחר משה רעיא מהימנא,

מעלת ה'התקשרות לצדיקים'

הנה כי כן, 'התקשרות לצדיקים' פועלת בנפשות ישראל את היכולת להחשיב את הרצונות, ובזה ממילא יש ליהודי שמירה וזכות להתגבר על הרע ולעשות את הטוב והישר בעיני ה', כי מגלה בזה את פנימיותו ומהותו, ולאט לאט זוכה להתהפך ולהתנהג אף בכל מעשיו כפי מי שהוא באמת.

ובמו כן יש לו שמירה עליונה שלא יתגברו עליו המקטרגים, בזה שהצדיק מגלה לו תמיד את מציאותו האמיתית, שבפנימיותו הוא נקי לה' ורוצה רק טוב, וכל הרע הנדבק אליו הוא בעל כרחו בהיותו מצוי בהעלם והסתר, שהמקטרגים עצמם יודעים מי הגורם לכל הרע הזה. אך התקשרות לצדיקים פועלת אמונה בדבריהם עד כמה חשובים הרצונות לפני ה', ועד כמה נעלים רצונותיו של יהודי.

^א וכידוע מהרה"ק מראפשיץ זי"ע (דברי חיים נח), וז"ל: שמעתי מאדמו"ר החכם זצלה"ה, שאין שום קטרוג חטא יכול לבוא לפני כסא הכבוד מחמת קדושתו, ואמר בשם הספרי מוסר שבעולם שמכריזין החטא טובלין אותו העולם כמה וכמה טבילות, ולכן בודאי שלא יכנס החטא לפני בורא כל עולמים אשר טהור עינים וגו' (חבקוק א יג), ולכן אינו נכנס מהקטרוג רק שורש הקדושה אשר נמצא בעבירה, דבכל דבר בעולם יש בו איזה ניצוץ קדושה, ובעבירות - החיות שבהם הוא, שעל ידי זה יכול לעשות תשובה, 'וגדולים בעלי תשובה' (ברכות לד:) ולכן נכנס הקטרוג, 'פלוגי עשה דבר שיש בו תיקון תשובה כך וכך', כי לכל העבירות יש תיקון תשובה, כל אחד כראוי כפי המבואר בספרים וזה הוא הקטרוג שאותו שעשה העבירה יתקן כראוי.

בחד קטירא איתקטרנא

ו'י אבדה נפש'

והנה אמרו חז"ל (ביצה טז ע"א) "דאמר ר' שמעון בן לקיש נשמה יתירה נותן הקב"ה באדם ערב שבת, ולמוצאי שבת נוטלין אותה הימנו, שנאמר (שמות לא יז) "שבת וינפש" - כיון ששבת ווי אבדה נפש". ויש להתבונן למה ה'ווי אבדה נפש' נאמר בכניסת השבת ולא ביציאתה.^כ

והביאור בזה, כי כאשר נמצאים בסיום יום השבת והנשמה מסתלקת למעלה, אין זמן להתאנח על מה שמפסידים את הארתה, ומה טעם יש לנשמה יתירה בגניחות ואנחות, הרי זמן ההסתלקות הוא זמן התכללות הנשמה במאצילה, והאנחות רק מעכבות זאת מהנשמה, בהיות שתנועת נפש של אנחה הפוכה מתנועת הביטול. ואיך יקח יהודי את הרגעים הכי גבוהים שבהם מתגלה שלימות הארת הרצון, ויחיה באנחה והתמרמרות. אך כאשר יהודי אינו מתאנח אלא חי ב'הארת הרצון', ומרוצה מכל מה שהשי"ת רוצה, בזה הוא מתעלה עם נשמתו היתירה להיות נכלל בכבודו ית'.

בטל רצונך מפני רצונו

והרוצה לזכות לחיות בהתכללות זו, להיות מרוצה מהנהגת השי"ת אתו, כמ"ש חז"ל (אבות) 'בטל רצונך מפני רצונו', ולעלות ג"כ במעלות הרצון בשעה שנשמתו היתירה עולה ונכללת - הוא מכין את עצמו מערב שבת, ואז בבוא השבת והוא מרגיש התעלות בעבודת ה' וקרבת ה', יוצאים אז מפיו הצעקות של וי, כ"כ

אני לדודי ועלי תשוקתו

רשב"י העיד בעצמו ביום הסתלקותו, כדאיתא בזוה"ק (ח"ג רפח): "פתח רבי שמעון, ואמר (שיר ז יא) אני לדודי ועלי תשוקתו, כל יומין דאתקטרנא בהאי עלמא, בחד קטירא אתקטרנא ביה בקוב"ה, ובגין כך השתא ועלי תשוקתו". 'בחד קטירא איתקטרנא' הוא סוד הרצון, וכמו שרואים בהמשך דבריו שסיים שהיום יש בו גילוי 'ועלי תשוקתו', ו'תשוקה' היא ה'רצון'.

כתר אחד לשניהם

וסוד ענין 'בחד קטירא' הוא הגילוי הרצון, כי קשר הוא תמיד שני דברים הקשורים יחד, אבל כאן אמר רשב"י שהיה קשור להשי"ת 'בחד קטירא', קשר שהוא אחד, וזהו דוקא בכח הרצון, שאין ליהודי רצון נפרד לעצמו, אלא כל רצונו לגלות רצון השי"ת, אין לו דבר אחר בעולם כי אם 'רצונו יתברך' בלבד.

וזהו סוד 'כתר אחד לשניהם', כי כתר הוא כח הרצון, ורצון המלכות הוא לעשות רק רצון בעלה. [וזה סוד תיקון מיעוט הלבנה שאמרה אי אפשר לשניהם בכתר אחד, ואכמ"ל]. ורשב"י כל ימיו אשר חי היה קשור להשי"ת בכח הרצון, שלא היה לו רצון כי אם לרצונו יתברך, ולכן ביום הסתלקותו זכה לתכלית ההתכללות, בחד קטירא אתקטרנא ביה בקוב"ה.

^כ וראה בליקו"מ (קמא לא) שבתחילת השבת שצריך לקבל נפש יתרה אנו זוכרין מאבדת הנפש בחול ואומרים "וינפש", וי אבדה נפש, ומתחילין להתגעגע אחריה. ועל ידי זה בעצמו שאנו מתגעגעין אחר הנפש, מזה בעצמו נתהוה הנפש היתרה.

טוב ונעים הוא לי יום השבת בצל האמונה, ומה יהיה כשאשוב לימות החול.

ולאחר שכבר הביע את כיסופיו, מוכן הוא לעבודת רעוא דרעוין, לעורר בנפשו להיות מרוצה ממה שהשי"ת רוצה, ואם כך קבע השי"ת שעלינו להכנס לימות החול ולהתעסק במה שאנו צריכים להתעסק, הן בפרנסה והן בשאר ענינים - הנני מתרצה לזה בטוב לבב, דוקא מרוב ההתכללות בהשי"ת, אין לי רצון כי אם לעשות רצונו.

וכך הדבר כלפי הנשמות היוצאות במוצ"ש מגן עדן וחוזרות וכו', שאם תאמר הנשמה 'אוי וויי, הפסדתי את השבת, הלא הייתי ברום המעלה ועכשיו וכו' - הרי זה נקרא שחוזרת ונכנסת למקומה הישן. אבל אם ההסתכלות היא באופן של 'בחד קטירא איתקטירנא', וחיה הנשמה בהארה שזהו רצונו של השי"ת שאעבור מה שאצטרך לעבור, אזי היא ממשיכה להיכן שהולכת את חיי הגן עדן, ההתכללות בהשי"ת, גם בתוך המעברים שעוברים עליה.

אני ראשון ואני אחרון

יתברך כביכול, שהוא יחידו של עולם בטרם כל יציר נברא, וברא את הכל ברצונו.

התכלית הוא גילוי 'סוף השבוע' - סוד הרחמנות

ובאמת אין אלו שני פרטים הנכללים יחד באותו הזמן, אלא מתקשרים זה לזה. שהגילוי בסיום השבוע שהכל כבודו וכמו שהוא רוצה, זהו 'קיום רצונו' ית' לפני הבריאה. 'סוף מעשה במחשבה תחילה' - הגילוי הזה המעלה ומתקן את הבריאה שהכל היה כרצונו למען כבודו, עליו היתה ה'מחשבה תחילה'. שהרי רצונו בתחילת הבריאה הוא להתגלות בתוך המציאות, גם בעניינים הנראים רחוקים ממנו - שהכל למען כבודו יתברך. כדאיתא בספרי פנימיות שהקב"ה ברא את העולם מפני שרצה לגלות את רחמנותו - וה'רחמנות' מתבטאת בכך שמגביהים את כל

ע"י הרצון בסוף השבוע נשלם השבוע

זמן 'רעוא דרעוין' נקרא 'עת רצון' לפי שבו נשלם השבוע, ושלימות השבוע היא בהארת הרצון, כאשר מתגלה שכך - בדיוק כמו שהוא - כך רצה השי"ת את הבריאה שלו, וכלשון הכתוב בסוף בריאת העולם ביום הששי 'וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד'. וכמו בכל סיום זמן, שלימות הדבר הוא כאשר מתגלה רצונו יתברך, שבדיוק כפי שעברה התקופה - כך רצה הבורא יתברך ונשלם התפקיד.

ועוד, שבזמן 'רעוא דרעוין' מתגלה ביותר הארת ה'רצון', כאשר סיום השבוע נחשב גם הקדמה אל השבוע הבא אחריו, שנתגלה מציאותו

י" ביאור הדברים: כי יש את הגילוי שהשי"ת רוצה בבריאה. ויש גילוי נוסף, שהשי"ת הוא הראשון, בטרם כל יציר נברא, וכל מה שיש נמצאים הוא ברצונו בלבד. ובחלק הזה אין דגש על ה'רצון' שהוא רוצה בבריאה, אלא על 'יחידותו', שרק הוא המציאות האמיתית, והכל נעשה ברצונו. היינו שלפני השבוע מתגלה המצב של לפני הבריאה, שהיה רק השי"ת, ומזה יוצא שמשיגים שהכל ברצונו. וזה סוד עת 'רצון'.

הכוונה שהוא מאיר לכל אחד ואחד את חשיבות הרצונות הטובים שלו.

כי 'בעבודה' נתן הקב"ה לכל אחד את הכלים שלו, שהם העבודות השייכים אליו, ואין לו להתעסק בעבודות של אחרים - כדכתיב (תהלים קד) 'גבול שמת בל יעבורון' - יש מושג שמעמידים גבול, 'עד פה תבא', לפי הכלים והכשרונות שלו ושאר תכונות נפשו. אבל רצונות אין להם 'כלים', ויכול יהודי להשתוקק לגבוה ביותר. וכשאומרים שמשא רבינו מתעסק עם כל אחד, הכוונה שמתעסק בדבר השייך בשוה לכל אחד, דהיינו שהוא מאיר את כח הרצון.

הרצון מתגלה דוקא בשפלים

ובמדת מה מתגלה כח הרצון ביותר דוקא באלו שהם בשפל המצב, שאין להם כלום, ומשה רבינו מאיר שעכ"פ לא יזניחו את הרצון, ואדרבה אם אין בידם 'מעשה' ואינם רואים איך יוכלו להוציא את שאיפתם אל הפועל, עכ"פ יתחברו אל הרצון, לבנותו ולהגדילו, להרבות בו, לדבר ממנו ולפרש שיחתם לפני קונם על עצם זה שרצונם לעשות רצונו.

עליונים למטה ותחתונים למעלה

וידוע הביטוי בחז"ל (פסחים נ.) 'עולם הפוך ראיתי, עליונים למטה ותחתונים למעלה'. וי"ל שהכוונה לרצון, שזה מה שנמדד בבי"ד של מעלה. יש בני אדם שכאן בעולם היו גדולים כ"כ - 'עליונים', היו להם 'כלים' נפלאים, כשרונות גדולים, הצלחות עצומות, ועל כן לא התעסקו כ"כ עם הרצונות, כי מה לו ולרצון, הרי כבר יש לו די בלי הרצונות, יש לו את עצם ההצלחה מכח הכשרונות, הודו לה'.

השפלות, דהיינו שמתקנים את הכל שיתגלה בכל דבר כבודו יתברך.

והוא סוד הגאולה השלימה, כדכתיב (ישעיה מד ו) "כה אמר ה' מלך ישראל וגואלו, אני ראשון ואני אחרון", אני הוא בטרם כל יציר נברא, ורצוני לבריאה הוא הראשון וההתחלה והשורש לכל המציאות, והרצון הוא להגיע אל סוד 'אני אחרון', היינו מה שאחרי ככלות הכל יתגלה ה'אני' לעין כל, שיראו את כבודי בכל פרט ופרט, ויכירו כולם שהכל כרצוני ולמען כבודי, ובזה נשלמת הבריאה. הנה אור הגאולה הזה מאיר מדי שבוע בשבוע בזמן 'רעוא דרעוין'.

כוחו של משה לגלות את הרצון

והנה בנוסח התפלה של ראש השנה אומרים "ועל ידי עבדיך הנביאים כתוב לאמר, כה אמר הוי"ה מלך ישראל וגואלו, אני ראשון ואני אחרון". ויבואר לעניננו, שהנביא הנקרא 'עבד' הוא בעיקר 'משה רבינו' ש'עבד נאמן קראת לו'. וכל הנביאים והצדיקים הם באי כוחו מגלים לישראל את הסוד של 'אני ראשון ואני אחרון', שהוא רצונו יתברך, וע"י כוחם בגילוי רצונו יתברך מתעורר גם כן רצוננו שהוא כרצונו - ששרשם נעוץ ברצון של השי"ת שנטע בהם את רצונו, ולכן 'רצונם לעשות רצונו'.

עסק הצדיק עם כל יחיד בפרטיות

משה רבינו הוא ה'רעיא מהימנא', הרועה נאמן שמתעסק עם כל אחד ואחד, כמו שאמר חז"ל שהקב"ה בחר בו לרועה לאחר שראהו מתעסק בפרטיות עם יחידים מתוך הצאן. ויש לבאר עומק בזה, ש'להתעסק עם כל אחד' -

לקדושה – עם כל זאת כח הרצון גדול מזה, ועליו לדעת כי 'אפילו אם הייתי היכן שהייתי, אבל עכשיו יש לי רצון, והרצון דקדושה עולה על הכל'.

מעלת התשובה והרצון גם כשהוא בסוף החיים

וידועים מאמרי חז"ל בגודל מעלת התשובה, שאפילו יהודי אשר כל ימיו היה רחוק מהשי"ת, וברגע האחרון הוא גונח ונאנח ומתחרט ושכב אל השי"ת, אזי מוחלין לו ומקבלים אותו (קידושין מ ע"ב). והביאור בזה י"ל, שהתשובה היא 'רצון' להשי"ת - 'חטאתי, ואני מתחרט כי אני רוצה כך באמת', ואזי השי"ת אומר, 'אחר שנתת לבך אלי, והרצון שלך אלי - הרי זה עולה על הכל, וכל המעשים עד כה הם כאין כנגד חשיבות הרצון'.

מעלת התשובה - דהיינו הרצון - הרי הוא דבר שלמעלה מהשכל, אי אפשר להבין את הדבר בשכל, וצריכים את כוחו של משה רבינו שיאיר ויגלה ליהודי את חשיבות ומעלת רצונותיו הטובים. לפעמים תמה יהודי ושואל לעצמו, מדוע עלי להגיע לצדיק לעבודת התשובה, נראה לו הדבר כסתירה למה שאומרים שהקב"ה ממתין ופותח יד לשבים, ולמה כתבו בספרים שצריכים צדיק לתשובה (עי' ליקו"מ קמא סו ועוד). וכי צריך מתווך שיעשה שלום בין יהודי לקונו.

ולפי דברינו יובן היטב, כי יש יהודי שעומד באחרית ימיו, ונשארו לו כמה רגעים האחרונים בחייו, וטוען: 'אמת שאני מתחרט, אבל זהו גורלי וכבר אי אפשר לי לשנות, הרי הייתי במצב כזה שנים רבות, ומה ערך יש לרגעים האחרונים אלו, מה כבר יתן אם אבוא עתה

אבל יש 'תחתונים' כאלו, שאין להם כלים ולא הגיעו לכלום, ודייקא משום כך היו להם תמיד רצונות רבים וכיסופים עצומים. ועל זה אמר 'עליונים למטה', אלו שחיו את חייהם מתוך כשרונותיהם והצליחו וגם עשו פרי - שם רואים אותם ב'ערכין' - בבחינת 'למטה', משא"כ אלו התחתונים כאן, שלא הצליחו בשום דבר, רק התייגעו והרבו ברצונות, בכך נבנית נפשם בפנימיותם להתחבר אל הטוב, לכן בשמים הם נחשבים 'למעלה'.

הרצון מכריע לכף זכות

ועוד יש בדבר זה שהרצון שייך למצב ה'תחתונים', כי הרצונות הטובים שייכים לענין מחילה סליחה וכפרה לאיש ישראל אף במצב הכי שפל, כי כח הרצון גבוה ממציאות מקומו ומכריעו לכף זכות. וראשית דבר נתגלה על ידי משה רבינו כשהיה במרום בעת חטא העגל ראה משם את הרצונות של בני ישראל, ובכח זה עורר עליהם סליחה וכפרה, בידעו את רצונם ונקיות לבם להשי"ת – שאינם שייכים לחטא.

אפילו יהודי שנפל - הרצון שיש לו עכשיו עולה על הכל

אבל לא זו בלבד, אלא אפילו לו יצוייר יהודי שכולו רע, כח הרצון גדול כל כך, שאם יתעורר ויאמר 'יש לי רצון לשוב אליו יתברך', כח הרצון עולה על הכל ויכריעו לטוב, לא רק מצד ההסתכלות מצד מעלה, כפי שמאירים הצדיקים שיש להם הסתכלות של 'עיני הוי"ה', ורואים את פנימיותו של יהודי - שלעולם רצונו של יהודי לעשות רצון קונו, ואין לו באמת שייכות לחטא, אלא גם בהסתכלות מצד מטה, כפי הנראה כאן בעוה"ז, שיהודי נפל ונכשל ואין לו שייכות

להשי"ת, אחר שאין בידי כלום'. אך הצדיק מאיר לו: 'יהודי יקר, רצון אחד, אפילו בסוף חייך בכוחו לכלות את כל הרע, הרצון הזה יקר בעיניו יתברך, והוא עולה על הכל'.

זהו סוד כח הצדיקים בעבודת התשובה, שלא יחשוב האדם שהתשובה חשובה רק באופן שמעתה יזכה שיהיו כל מעשיו בתכלית הכשרות, ויהיו לו מעשים טובים רבים כל כך עד שיתבטל הרע שעשה כנגד הטוב. לא כן, אלא 'נקודת הרצון' הזו כאשר יהודי שב בתשובה ומגלה בנפש 'רבש"ע לבי אליך, רצוני לעשות רצונך', שוה יותר מהכל, שכל הרע מתבטל כנגד זה.

והענין נרמז בעבודתו של משה רבינו ברעותו את הצאן, שרץ אחר הטלה החולה להחזירו אל העדר, וזה מבטא יהודי המוטל על ערש דוי, ועומד כבר ביום האחרון של חייו, אחר שבילה את חייו בלא שהגיע לשום תכלית, בעיני רוחו הוא מיואש ולא נותן לעצמו סיכוי, וממתין כבר להסתלק מן העולם יהיה מה שיהיה, ובמחשבות כאלו של עצב הוא עומד להפטר מהעולם. ואז בא הצדיק, נשמת משה רבינו, ורודף אחריו ואומר לו: 'יהודי יקר, כמה יקר הוא רגע הרצון הזה באחרית ימיך. ואדרבה, זוהי תכלית גדולה וכבוד שמים מרובה, וגם זה נכלל בסוד 'אני אחרון', כאשר

אחרי ככלות הכל הינך מכיר באמת הוי"ה, שאין דבר בעולם זולת לעבוד את השי"ת ולהתקרב אליו'.

עסק הצדיק עם הגרוע ביותר להאיר בו רצון

כך היתה עבודתו של משה רבינו ביום מותו, שאמר 'אתם נצבים היום כולכם לפני הוי"ה אלקיכם' (דברים כט ט). כי משה רבינו קודם הסתלקותו אסף וקיבץ את 'כל איש ישראל', לרמוז לנקודת הרצון שבה כולם שוין לטובה, כולם כאחד ממש. את זה האיר ועורר את ישראל ואמר להם הרי בקרב כולכם מפעפע "רצוננו לעשות רצונך", ובזה נתן להם כח 'לעברך בברית הוי"ה אלקיך'. וזה היה בסוף ימיו, בשעותיו האחרונות עלי אדמות, כאשר כבר האיר בו סוד 'בחד קטירא איתקטנא', שלימות הרצונות, אז האיר משה רבינו הארה זו לכלל ישראל.

ובכך מצינו בהמשך הדורות צדיקים שבסמוך לפטירתם דייקא לקחו את הגרועים והרחוקים ביותר וקירבו אותם ליהדות, ועסקו להאיר בהם קדושה זו. כי לקראת ההסתלקות באים הם בסוד 'בחד קטירא איתקטנא', שהיא מעלת מיתת נשיקה שזוכים לה הצדיקים, לגודל דביקותם בהשי"ת.

הנחמה באור הרצון

יודע עד מה, מהתגלות כבוד ה' עלינו ורוח שכינתו בתוכנו כמו בימים הקדמונים. בכל זאת לא שב כבוד ה' מאתנו, ולא מאס את זרע ישראל חלילה לעולם ולא רחק מהם. עוד שכינתו בתוכנו והנה זה עומד אחר כתלינו. וכביכול הוא אסור אתנו

דברי נחמה מה'תפארת שלמה'

כתב הרה"ק בעל התפארת שלמה זי"ע: "שורש כל הנחמות של ישראל בהגלות הוא, לנחם אותם ולדבר על לבם ולהעיר אזניהם למשיבת נפשם, לאמר להם, כי אף גם עתה בהיותם בארץ אויביהם, גולים מעל שלחן אביהם, ואין אתנו

נרצה לפנינו. לכך אין מי גלה אזנו כי כשר הדבר לפני ה', עד אח"כ בצאתו לחירות עולם". עכ"ד.

עיקר הנחמה להאיר בנשמות ישראל את האמונה בחיובותם

השי"ת שולח את שלוחיו הנאמנים לנחם את ישראל, להגיד להם ולפתוח את עיניהם שידעו עד כמה חשובים הם בעיניו, וכמה יקרים הם התורה ותפילה והמעש"ט שמקיימים. הצדיקים באים בשליחות מהשי"ת שהוא 'אל מלך רופא נאמן ורחמן', ומרפאים את נשמות ישראל כדיבוריהם שמפיחים בהם התחזקות באמונה, להאמין בתענוגים ושעשועים שיש להשי"ת מכל אחד ואחד. ומלמדים את ישראל כמה חשובה ויקרה היא האמונה שיש להם בתוך הגלות, שלמרות ההסתרה הגדולה, עדיין הם מאמינים בו ית'.

עוצם חוזק האמונה - מים רבים לא יוכלו לכבות

יהודי השומע לדברי צדיקים ומאמין בחשיבותו וביקרת עבודתו, הרי הוא מתפעל בעצמו מעוצם כח האמונה שקנה בנפשו, שאפילו הוא אינו מכיר את עצמו עד כמה השתנתה נפשו מן הקצה אל הקצה על ידי שחי באמונה כזו, וכשם שפירש הרה"ק הרבי ר' אלימלך זי"ע עה"כ 'תנו לכם מופת' - 'פירוש שתעשו מופת כזה שגם לכם יהיה למופת ולחידוש', כך יהודי מרגיש שנשרשה בו אמונה חזקה כל כך, עד שגם לו עצמו הוי דבר זה חידוש.

ואם תאמר 'הפה שאסר הוא הפה שהתיר', כפי שקיבל על עצמו את דעת הצדיקים להאמין בעצמו ובעבודתו, כך גם ברגע קשה יעזוב בקלות ויפול מאמונתו. התשובה לכך היא שבמציאות אין

וקרוב הוא לכל קוראיו אליו וממהר לגאלינו בגאולת עולמים.

באשר אמנם מלבד היסורים והעוני שסובלים הישראל בהגלות ע"י מחורפיהם ולוחציהם. הנה עוד זאת רעה אליהם יותר מכל הרעות, אשר כל הימים הם בעצבות ודאבון נפש על כי נעלה הש"י מאתם ומי יודע אם חפץ ה' עוד לגאלנו. כי מה אנחנו ומה בקשתנו להיות מעוררים את האהבה עד שתחפץ. ומי יודע אם כל עבודותינו יעלה ברצון לפני כסא כבודו, ואם ישמע עוד אל קולנו. והנה כאלה וכאלה יעציבו את לב בני ישראל להתרשל מעבודתם כמו שכבר היה כזה, שאמרו מה בצע כי נעבדנו ומה נועיל כי נפגע בו. לכן הנה זה ראשית הנחמה של ישראל על ידי הנביאים להראותם כי ה' אתם בכל מקומות מושבותם, ועוד לא סר צילם מעליהם בכל ארץ גלותם, וחפץ בעבודתם ושומע עתירתם כל הימים". עכ"ד. ומאריך שם לבאר את הצד השווה שבכל גלויות ישראל, שעיקר קושי וצער הגלות נובעים מכך שאינם יודעים מגודל רצונו בהם.

נחמת הצדיקים לישראל בהודיעם כי עבודתם 'נרצה' לפני השי"ת

וממשיך בלשון קדשו: "הנה שורש הנחמה של הצדיקים מבני ישראל הוא להודיעם כי עבודתם 'נרצה' לפני הוי"ה, לבל יפלו מעבודתם על ידי הסתרת פנים של הגלות, וע"ז צריך התחזקות מאד עדי יתגלה רוח ה' ממרום להופיע עלינו לראות באור ה'. והוא שאמר יוסף (בראשית מ, טו) וגם פה לא עשיתי מאומה כי שמו אותי בבור. ר"ל כאשר היה אז בחשכת הבור לא ידע מאומה מכל המעשים טובים שעשה, כי עדיין לא הגיע העת להופיע אור ה' עליו להראות אהבתו אליו כי

לנו. כי לא רק שהאדם עצמו צריך לטפס על קירות ולמשש באפילה בתוך עולם הטבע, לעמול ולהתייגע לאחוז בנקודה קטנה של אמונה, להאמין בגודל חשיבות יקרת מעלת ההשתוקקות והכיסופים שהיו לו אפילו למשך זמן קטן, ובגודל יקרת מחשבותיו ורצונותיו שהיו לו ערגה ותשוקה להשי"ת. לא רק זה, אלא עוד ניתוסף לו נסיון השכחה, שאינו יכול בשום אופן לזכור רגעים אלו, באופן שיהיו עומדים לפני עיניו.

וישואל לעצמו, היכן נעלמו אותם רגעים של דביקות מיוחדת שהיתה לי, התרוממות כזו שזכיתי לה, או רגעים של יחוד שהייתי משתוקק להשי"ת. הנה רק עברו כמה דקות והכל חלף הלך לו כחלום יעוף, לא נשאר זכר ממנו, כאילו עלו בתוהו ולא היו דברים מעולם. ועל כך הוא מבכה וזועק להשי"ת "כי זה כמה נכסוף נכספתי לראות מהרה בתפארת עוזך, אלה חמדה לבי וחוסה נא ואל תתעלם", שמבקש על נפשו ובוכה מנהמת לבו 'חוסה נא, אל תתעלם', הנה כלתה נפשי בתשוקה אליך, 'אל תתעלם', למה ארגיש כאילו התעלמת מכל זה וזרקת הכל מאחוריך.

והשי"ת עונה לו, הנה אתה חושב שכל מה שנעלמו ממך אותם רגעי דבקות וקרבה, הוא לרעותא, אבל דע לך שלא כן הוא, אלא לעתיד לבוא תתוודע שכל זה היה למעליותא. כי הנה נקודת רצונך ומחשבתך היו כה צחות זכות וטהורות, עד שחמדתי והתאוותי להן מאוד ולקחתי אותם אלי. כביכול השי"ת אומר לו, אם היה זה נשאר אצלך, היית ממעט כביכול מהנאתי, כי דווקא בזה שנקודה זו נסתרה ונעלמה מעין כל בשר, אפי' ממך בעצמך, בזה רק גדלו התענוגים והשעשועים אצלי.

זה כך, וצא וראה שכל מי שנכנס לתוך דלתי האמונה, שוב איננו יוצא הימנה. וכשם שאפשר להתגייר ולהפוך ליהודי אבל אי אפשר לעזוב את יהדותו, כך גם ברגע ששומעים לדברי הצדיקים נעשים קשורים בעבותות האמונה, עד שגם לו עצמו הוא חידוש ומופת, שאפשר לחיות באמונה כזאת בתוך עומק חשכת הגלות. וכל זה על ידי נחמת הצדיקים, שמודיעים אותנו על גודל הרצון שנרצה השי"ת במעשי ידינו. וזהו כנגד החורבן שהוא חוסר האמונה ברצון השי"ת בנו.

**הצדיקים מנחמים ע"י שנותנים טעימה מן הגאולה -
ראו חיבתכם**

השי"ת שולח את שלוחיו הנאמנים להראות לישראל שלמרות שבחטאינו גלינו מארצנו, עדיין יש הארת הרצון בנו, ואנו מאמינים שבכל דבר טוב שאנו עושים מיד אנו רצויים לפניו ית'. וכל אחד יכול למצוא נקודת נחמה על ידי שיאמין ברצונו יתברך בו, ובחשיבות התורה והמצוות שזוכה ללמוד ולקיים.

נסיון הגלות - שכחת הרגעים הטובים

ובפרט כאשר מדובר על טהרת הלב, מגלים לנו הצדיקים שעל זה נאמר 'עין לא ראתה אלהים זולתך', ואפילו האדם עצמו לא מכיר בזה. ולעתיד לבוא, כשיבוא משיח צדקנו, הוא יגלה ויראה לנו את נצחיות האהבה הבוררת בלב כל אחד מישראל בינו לבין קונו, ויגלה לנו כמה גדלה יקרת רצונותינו הטובים שהיו לנו בזמן הגלות. "מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה".

בי עיקר הנסיון שיש לנו בגלות הזו הוא נסיון השכחה, שעל ידה נסתר ונעלם אפילו מעיני עצמנו כל דבר טוב שעשינו, וכל רצון טוב שהיה

רגעים כאלו. וההעלם הוא גדול כל כך, שאפילו כשמדברים מיקרות הרצונות, הנסיון נשאר על מקומו. כי סוף סוף נעלם ממנו רצונו הטוב, ובעיניו הגשמיות הוא אינו מסוגל לראות אותו, ובידיים גשמיות הוא לא יכול למשש דבר.

אבל זאת הצדיקים מלמדים אותו, שידע קצת מגודל ההנאה שיש להשי"ת ממחשבתו זו, ודייקא בזה שנעלם ממנו זכרון רגעים אלו, הרי זה מראה על גודל נצחיות מחשבותיו ורצונותיו, שהשי"ת לקח אותם אליו ומשתעשע בהן יום יום. ואדרבה בזה גדל ערכן לפניו לאין ערוך, שיהיו רצון והשתוקקות אלו - בלתי להו"ה לבדו, עד שאפי' הוא בעצמו אינו נהנה מהן, אלא מקריב אותן לרצון, אשה ריח ניחוח להו"ה. ובעת רצון מבקשים מהשי"ת שנזכה להארת הצדיקים, להאמין ולהרגיש כיצד נקבעת האמונה היטב בלבנו.

השי"ת מעלים את רגעי הדבקות מאתנו - שיהיה 'בלתי להו"ה לבדו'

ובדרך משל, הנה הולך לו יהודי ברחובה של עיר, בעולם החומרי והמזוהם, ובתוך כך יש לו רגע אחד של השתוקקות להשי"ת, הרי לא יתואר ולא ישוער גודל הנאתו ית', שמתענג ומשתעשע מנעימות חמדת נקודת הרצון העולה מלב היהודי, 'עין לא ראתה אלהים זולתך'. אפי' מלאכים ושרפים אין להם בדל של השגה בהשתוקקות זו, כי אין להם השגה בנסיונות של האדם התחתון, רק השי"ת לבדו צופה ומביט ומבין ללב היהודי הלזה.

והאדם עצמו אחר שהיתה לו אותה נקודת השתוקקות להתקרב להשם יתברך, לאחר רגע לא נשאר מזה זכר, והוא ממשיך לו בדרך הילוכו אפוף במחשבות עצב שאינו שוה כלום, ועד שיש לו כבר רגע אחד טוב, מיד מאבד גם את זה, ואולי טוב היה יותר שלא היו לו כלל

